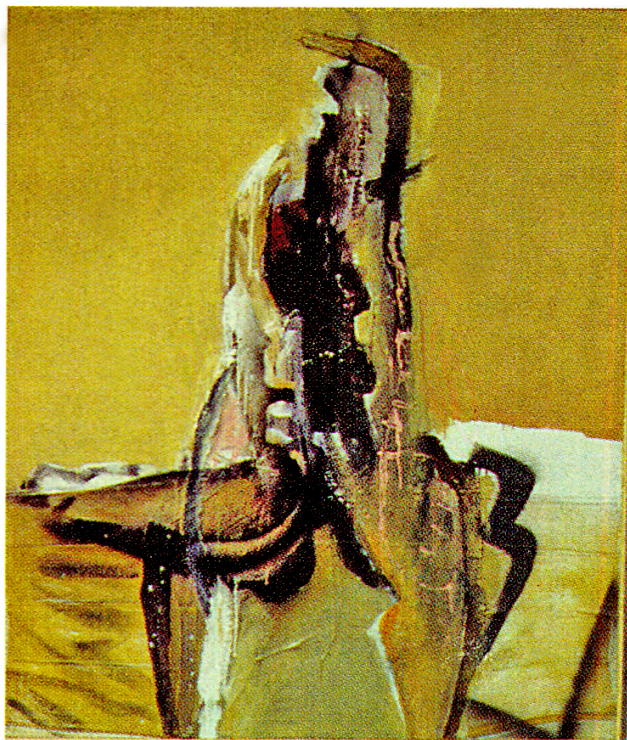

Χάος και Θάλασσα

ΤΡΙΜΗΝΗ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΕΚΔΟΣΗ

- ΣΤΕΦΑΝΟΣ ΤΟΣΚΑΣ: *Οι πατέρες μας* • ΧΡΗΣΤΟΣ Ν. ΛΑΜΠΡΑΚΗΣ: *Τα τραγούδια των Τσουμέρκων* • ΑΝΤΩΝΙΟΣ Δ. ΓΑΛΑΖΟΥΛΑΣ: *Το χωριό μας στην Ιταλογερμανική κατοχή 1941-44* • ΕΥΑΝΘΙΑ ΝΤΑΒΑΝΤΖΗ: «*Ευλαβική αναπόληση αιιδίμων ανδρών...*» • ΛΕΝΑ και ΛΙΤΣΑ ΤΣΙΡΩΝΗ: *Το*

χάνι στις Κλίτσες • ΒΑΣΙΛΗΣ ΚΑΤΣΙΚΟΓΙΩΡΓΟΣ: *Η ώρα του βλάχου* • ΕΥΑΝΘΙΑ ΝΤΑΒΑΝΤΖΗ: *Κώστας Πουρναράς, «Άη Στράτης», ένα κομμάτι γης μικρούλικο, ριγμένο στη μέση της θάλασσας...* • ΒΟΥΛΑ ΤΣΙΡΩΝΗ: *Απ' τη ζωή του Συλλόγου μας* • ΗΛΙΑΣ ΓΙΑΝΝΙΡΗΣ: *Γράμμα από ένα νησιώτη*

Χάος και Θύμη

ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΕΚΔΟΣΗ

ΙΔΙΟΚΤΗΣΙΑ – ΕΚΔΟΣΗ: Σύλλογος Κυψελιωτών Άρτας (στην Αθήνα) «Ο Άγιος Κοσμάς». Συνεργάζεται η Αδελφότητα Κυψελιωτών Άρτας (στην Άρτα) «Ο Άγιος Γεώργιος».

ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΣΥΜΦΩΝΑ ΜΕ ΤΟ ΝΟΜΟ: Γιώργος Μακαβέλος.

Διευθύνεται από **ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ:** Κώστας Αγγέλης, Μπάμπης Καραλής, Ευανθία Νταβαντζή, Κώστας Νταβίσκας, Ειρήνη Σιόντη.

ΔΙΟΡΘΩΣΕΙΣ: Κώστας Αγγέλης, Ευανθία Νταβαντζή
ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ, ΣΥΝΔΡΟΜΕΣ, ΕΜΒΑΣΜΑΤΑ, ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΕΣ: Φαιδριάδων 129, 113 64, Αθήνα, τηλ. 86 22 703.

ΣΤΟΙΧΕΙΟΘΕΣΙΑ, ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΗ ΣΕΛΙΔΟΠΟΙΗΣΗ: Ιδεότυπο, Ζ. Πηγής 48, τηλ. 33 03 991.

ΦΙΛΜ: Ίχνος, Ζαΐμη 30, τηλ. 82 28 258

ΕΚΤΥΠΩΣΗ ΕΞΩΦΥΛΛΟΥ: Ανδρέας Μποτζάκης, Τζαβέλλα 10, τηλ. 33 01 604.

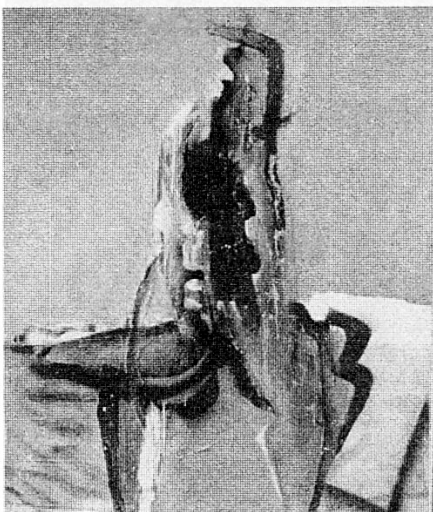
ΣΥΝΔΡΟΜΗ (για 4 τεύχη)
ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΥ: 2.000 δραχ.
ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΥ: 3.500 δραχ.

ΤΙΜΗ ΤΕΥΧΟΥΣ: 500 δραχ.

ΔΙΑΘΕΣΗ: ΑΘΗΝΑ, Εκδόσεις-Βιβλιοπωλείο «Βιβλιογονία», Ακαδημίας 57, 106 79, Αθήνα, τηλ. 26 34 550 – Εναλλακτικό Βιβλιοπωλείο, Θεμιστοκλέους 37, Αθήνα, τηλ. 38 02 644. ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ, Βιβλιοπωλείο «Συνάντηση», Καμβουνίων 6, 54 621, τηλ. 231 384

ΤΕΥΧΟΣ 11
ΑΘΗΝΑ
ΧΕΙΜΩΝΑΣ 1996

εξώφυλλο:
ΓΙΑΝΝΗΣ ΑΔΑΜΑΚΟΣ,
από τη σειρά
CORPUS, 1985,
μικτή τεχνική, 180 x 140

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

- ❑ 5. Προλογικό σημείωμα
- ❑ 6. ΧΡΗΣΤΟΣ Ν. ΛΑΜΠΡΑΚΗΣ:
Τραγούδια των Τσουμέρκων
- ❑ 10. ΛΕΝΑ και ΛΙΤΣΑ ΤΣΙΡΩΝΗ:
Το χάνι στις Κλίτσες
- ❑ 13. ΑΝΤΩΝΙΟΣ Δ. ΓΑΛΑΖΟΥΛΑΣ:
Το χωριό μας στην Ιταλογερμανική
κατοχή 1941-44
- ❑ 18. ΣΤΕΦΑΝΟΣ ΤΟΣΚΑΣ:
Οι πατέρες μας
- ❑ 27. ΕΥΑΝΘΙΑ ΝΤΑΒΑΝΤΖΗ:
«Ευλαβική αναπόληση αιιδίμων ανδρών...»
- ❑ 30. ΒΟΥΛΑ ΤΣΙΡΩΝΗ:
Απ' τη ζωή του Συλλόγου μας
- ❑ 32. ΒΑΣΙΛΗΣ ΚΑΤΣΙΚΟΠΩΡΓΟΣ:
Η ώρα του βλάχου - κόμικ
- ❑ 33. ΒΙΒΛΙΟΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ:
Ένα κομμάτι γης, μικρούλικο ριγμένο
στη μέση της θάλασσας...
- ❑ 34. ΕΠΙΣΤΟΛΕΣ
- ❑ 40. ΗΛΙΑΣ ΓΙΑΝΝΙΡΗΣ:
Γράμμα από ένα νησιώτη

Τα ενυπόγραφα κείμενα εκφράζουν τις απόψεις των συγγραφέων τους. Η αναδημοσίευση από το περιοδικό «Χάος και Όψη» είναι ελεύθερη με την προϋπόθεση να αναγράφεται η πηγή προέλευσης.

Προλογικό σημείωμα

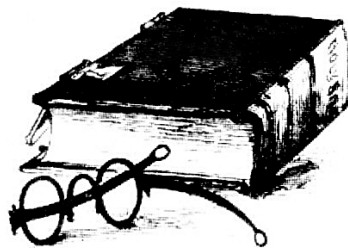
Για μιαν ακόμα φορά τις τελευταίες μέρες –και για πολλοστή στη νεότερη ιστορία μας– διαπιστώνουμε κατά τρόπο αδυσώπητο πως την επίλυση των όποιων προβλημάτων «αντιμετωπίζουμε», πρέπει πρωτίστως να την επιδιώκουμε βασιζόμενοι στις υγιείς δυνάμεις του εαυτού μας. Όσο αυτονόητα κι αν ηχεί το παραπάνω, τόσο δυσδιάκριτες γίνονται εκείνες οι παράμετροι που θα το καθιστούσαν δυνατό.

Να μπορείς να αντεπεξέρχεσαι με επιτυχία στις αμείλικτες συγκυρίες που «εμφανίζονται» σημαίνει να ζεις σε ετοιμότητα και εγρήγορση. Ας ξεκινήσουμε από τη ρίζα: χωρίς αγωγή και ήθος δεν γίνεται τίποτε· χωρίς γνώση, προβληματισμό, προετοιμασία, μακρόπνοο σχεδιασμό, σύνεση, αποφασιστικότητα και ενότητα δεν μπορούμε ούτε καν να (αυτο)πεισθούμε όχι να πείσουμε (άλλους) ότι είμαστε σε θέση να ξεπεράσουμε τις δυσκολίες. Ο Σολωμός το είπε τόσο απλά: εθνικό είναι το αληθινό. Μόνον υπ' αυτές τις προϋποθέσεις μπορεί να συναφθεί το πλέγμα των υγιών εκείνων σχέσεων συνεργασίας που θα αποβούν (επιπλέον) χρήσιμες τη δύσκολη ώρα.

Πολύ συχνά (και το μαρτυρεί αυτό περίτρανα η νεότερη ιστορία μας) αποδειχθήκαμε οι χειρότεροι εχθροί του εαυτού μας. Αν η ιστορία διδάσκει, ας εύρουμε τις συνέπειες αυτής της αλήθειας για το μέλλον μας· να πνίγεσαι στο όποιο λάθος σου δεν έχει νόημα ούτε να μυρηκάζεις τις αστοχίες σου. Να μαθαίνεις από τα λάθη σου - αυτό είναι το «νόημά» τους· ένα νόημα που κινεί προς τα μπρος, που απεγκλωβίζει.

Η ζωή (και ως ατομικό γεγονός!) επιβάλλει διαρκή προσδιορισμό του στίγματός της προς χάριν της ανατροφοδοσίας της. Το αύριο κινεί τη ζωή· το χθες χορηγεί (συχνά) προϋποθέσεις – σε κάθε περίπτωση διδάσκει!

Η Συντακτική Επιτροπή

Χρήστος Ν. Λαμπράκης

Τραγούδια των Τσουμέρκων

Ο Χρήστος Ν. Λαμπράκης γεννήθηκε στις Σκιαδάδες της Άρτας. Σπούδασε κλασική φιλολογία στο Πανεπιστήμιο Αθηνών και μετεκπαιδεύθηκε ως υπότροφος του κράτους στη Γενεύη. Θα δημοσιεύσουμε σε συνέχειες στο περιοδικό μας αποσπάσματα της μελέτης του για τα τραγούδια των Τζουμέρκων.

ΜΕΤΑΒΑΣ ΚΑΤΑ ΤΟ ΠΑΡΕΛΘΟΝ ΘΕΡΟΣ εις την ιδιαίτεράν μου πατρίδα, το χωρίον Βουργαρέλι των Τσουμέρκων, κατέγραψα μερικά από τα τραγούδια, τα οποία τραγουδούνται εις το χωρίον τούτο ή εις το γειτονικόν χωρίον Χόσεψην. Και τα μεν προερχόμενα εκ Βουργαρελίου, άτινα ήκουσα παρά του πατρός μου, του αδελφού μου Γ.Ν. Λαμπράκη, του δημοδιδασκάλου Γ. Παπαδημητρίου και των χωρικών Δ.Γ. Χρηστίδου, Γ. Τρύπα, Χ. Τρύπα, Κωστώνωσ Τσίτσικα και Πανάγιωσ Χρ. Λάμπρου, εσημείωσα διά του (Β). Τα δε εκ Χόσεψης, τα οποία ήκουσα παρά των χωρικών Κ.Γ. Αθανασίου, Δ.Κ. Αθανασίου και Ευαγγέλου Κουτσοσπύρου, εσημείωσα διά του (Χ).

Παρά των αυτών παρέλαβον και την ενιαχού υποσημειουμένην ερμηνείαν λέξεων σπανίων.

Ως προς δε την παράστασιν της προφοράς εν τη καταγραφή των τραγουδιών οφείλω να δηλώσω τα εξής: Η διάλεκτος των χωριών, εξ ων συνελέγησαν τα τραγούδια ανήκει μεν εις τα βόρεια λεγόμενα ιδιώματα, εν οίς επικρατεί ο ισχυρός τόνος, ου ένεκα εκ των φωνηέντων τα μεν *ι* και *ου* εξασθενούνται ή εξαφανίζονται, τα δε *ε* και *ο* τρέπονται εις *ι* και *ου*, αλλά τ' αποτελέσματα του ισχυρού τούτου τόνου δεν εκδηλούνται εν αυτώ εις τοιούτον βαθμόν ως έν τισιν άλλοις βορείοις ιδιώμασι. Παρατηρείται δηλαδή εις τα χωρία ταύτα εν τη προφορά, της σήμερον τουλάχιστον, σάλος τις. Ούτε η εξασθένωσις ή εξαφάνισις των ατόνων κλειστών φθόγγων *ι* και *ου* γίνεται αισθητή πανταχού, ούτε η τροπή των ατόνων ανοικτών φωνηέντων *ε* και *ο* εις κλειστά *ι* και *ου*. Συμβαίνει πολλάκις εν τη αυτή λέξει ν' ακούεται έν τινι συλλαβή καθαρός ο άτονος φθόγγος *ε* ή *ο*, εν άλλη συλλαβή ως *ι* ή *ου* και ενίοτε, προκαλών τις τον λαλούντα να επαναλάβη την λέξιν βραδέως, ακούει τον αυτόν φθόγγον εκφωνούμενον μάλλον κατά την μεσημβρινήν προφοράν. Η προφορά δηλονότι κυμαίνεται μεταξύ της μεσημβρινής και της βορείας, ο δε ακροώμενος την κοινήν ομιλίαν έχει μεν το αίσθημα, ότι διακρίνει τα χαρακτηριστικά της βορείας προφοράς, κατ' αλήθειαν δε δεν δύναται να δισχυρισθεί, ότι σημειών διά της γραφής *ι* και *ου* αντί των εν τοις

μεσημβρινοίς ιδιώμασιν ατόνων ε και ο και παραλείπων ολοτελώς τα εν τοις νοτίοις ιδιώμασιν άτονα ι και ου ή παριστών τα υπολειπόμενα μικρά ίχνη αυτών, καταγράφει την αληθή προφοράν. Αυτήν ίσως μόνον ευαίσθητον φωνογραφικόν όργανον δύναται ν' αποτυπώση. Δεν δύναμαι όμως να μη ομολογήσω, ότι προκειμένου περί λόγου ταχέως προφερομένου η καταγραφή αυτού, κατά το πλείστον τουλάχιστον, μετά των χαρακτήρων των βορείων ιδιωμάτων θα προσήγγιζε μάλλον προς την πραγματικότητα ή η καταγραφή μετά των χαρακτήρων των νοτίων διαλέκτων. Εν γένει δύναται να λεχθή, ότι αφ' ότου ήρχισαν να λειτουργούν τα δημοτικά σχολεία, ν' αναγιγνώσκονται εφημερίδες και βιβλία, εν οίς αι λέξεις γράφονται ακέραιοι, να γίνεται συχνή επικοινωνία προς τα μεγάλα κέντρα και τα μέρη, ένθα λαλούνται μεσημβρινά ιδιώματα, επήλθε και εν τη προφορά των διαφόρων διαλεκτικών ιδιωμάτων ανάμιξις, καθ' α και εις το τυπικόν αυτών, την σύνταξιν κ.λπ. Η εις τα μεγάλα κέντρα μετά μεσημβρινής κατά το μάλλον ή ήττον προφοράς ομιλουμένη γλώσσα, αντικαθιστώσα οσημέραι τα διαλεκτικά ιδιώματα αφομοιοί ολονέν προς την συνήθη προφοράν την προφοράν των τοπικών διαλέκτων και ουδεμία αμφιβολία, ότι συν τω χρόνω θα προκύψη κοινή τις γλώσσα ομιλουμένη πανταχού της Ελλάδος, μετ' ελαχίστων διαφορών και εν τη προφορά, ως τοις τύποις, τη συντάξει κ.λπ. Αλλ' αν, ως είπον, η καταγραφή ομιλίας λαϊκής, εκ των ρηθέντων χωρίων, ταχέως προφερομένη, θα προσήγγιζε μάλλον προς την πραγματικότητα, αν εσημειούντο εν αυτή οι ιδιαίζοντες χαρακτήρες των βορείων διαλέκτων, δεν δύναται να λεχθή το αυτό προκειμένου περί της καταγραφής των δημοτικών τραγουδιών. Ταύτα από στόματος εις στόμα και από τόπου εις τόπον μεταδιδόμενα και σχεδόν πάντοτε μετά του οικείου μέλους, παρουσιάζουν περί τας λέξεις, τους τύπους, την προφοράν έτι, πολύ μεγαλυτέρας διαφοράς από της ακραιφνούς, όπου σώζεται, ιδιωματικής λαλιάς ή η συνήθης ομιλία. Ακούων δε τους χωρικούς βραδέως απαγγέλλοντας εις εμέ τους στίχους ποιήματος προς καταγραφήν, ενόμιζον ότι πολλαχού διέκρινον μάλλον τους χαρακτήρας της μεσημβρινής προφοράς. Και διά τούτο εν τη προσπάθεια ν' αποτυπώσω ην ήκουον εκάστοτε προφοράν εν τη καταγραφή των τραγουδιών επίστευσα, ότι προσήγγιζον περισσότερο προς την αλήθειαν, προτιμών εις αμφιβόλους περιστάσεις τους αντιστοίχους φθόγγους των μεσημβρινών ιδιωμάτων.

1. (X)

*Εσείς χελιδονάκια μου π' πετάτε στον αέρα,
στείλτε χαμπέρια στη Φραγκιά, μαντάτα στην Ελλάδα:
Πήραν την Πόλη, πήρανε, πήραν τη Σαλονίκη,
πήραν και την Αγιά Σοφιά το μέγα μοναστήρι,
5 που χε τρακόσια σήμαντρα κ' εξήντα δυό καμπάνες,
κάθε καμπάνα και παπάς, κάθε παπάς και διάκος.
Βγήκε η κυρά η Αγιά Σοφιά στην πόρτα της και κλαίει.
Χρυσά μαντήλια ν έβγαλε, τα δάκρυα της σφογγάει.*

- 10 «Μαστόροι μη δουλεύετε και χάνετε τα κόπια,
 εδώ κλησιές δε γένονται, μήτε και μαναστήρια,
 θα γίνουν τούρκικα ντζαμιά, Τούρκοι να προσκυνάνε.

ΣΗΜ. [Παραλλαγή τού παρὰ Πολίτου, Εκλογαί από τα τραγούδια του Ελληνικού λαού, Εν Αθ. 1914, τ. 1 - Σ. τ. Δ.]

2. (B)

- Ένα πουλί ροβόλαγε από τον Άη Θανάση,
 κ' είχε τα μάτια του θολά τα φρύδια του γραμμένα,
 είχε και τα ποδάρια του στο αίμα βουτηγμένα.
 Παριώτες το καρτέρησαν, Παριώτες το ρωτάνε.
 5 «Πουλάκι μ', πούθεν έρχεσαι κι' απούθε κατεβαίνεις;
 - Από το Σούλι νέρχουμαι κι' από το Κακοσούλι.
 - Πουλάκι μ', πες μας τίποτε, κάνα καλό χαμπέρι.
 - Τι να σας πουν, μωρέ παιδιά, τι να σας μολογήσω;
 πήραν το Σούλι, πήρανε, πήραν τον Αβαρίκο·
 10 την Κιάφα δεν την πήρανε, γιατί είναι ο γέρο Νότης.
 Σύρτε μαντάτα στα Μοριά.

ΣΗΜ. Στ. 1 Άη Θανάσης χωρίον του Σουλίου - [Παραλλαγαί: Passow 213 = Μανούσου τραγούδια εθνικά Α' 128 = Σαλαπάντα Το Σούλι 1860 σ. 171 = Firmenich - Richartz σ. 36 Βλ. και τα επομένως δύο παραλλαγές - Σ. τ. Δ.]

3. (B)

Σουλιώτικο

- Ένα πουλάκι ξέβγαινε πο μέσ' από το Σούλι,
 έχει τα μάτια του θολά και τα φτερά γραμμένα,
 έχει και το κεφάλι του στο αίμα βουτηγμένο·
 μέρα και νύχτα περπατεί, μέρα και νύχτα τρέχει,
 5 κι' από την Πάργα πέρασε, απόξω από τη χώρα.
 Παργιώτες το καρτέρησαν και το συχνορωτάγουν.
 «Πες μας πουλάκι τίποτις από το μαύρο Σούλι.
 - Τι να σας πω, Παργιώτες μου, τι να σας μολοήσω;
 Πήραν το Σούλι, πήρανε, πήραν τον Αβαρίκο·
 10 Την Κιάφα δεν την πήρανε, το που είναι ο Νότης μέσα·
 Μαυροσουλιώτες πολεμάν με τους σκυλαρβανίτες,
 δίχως νερό, δίχως ψωμί, δίχως κάνα μεντάτι·
 τρεις μέρες κάνουν πόλεμο, τρεις μέρες και τρεις νύχτες.

ΣΗΜ. Βλ. την ανωτέρω παραλλαγήν

4. (B)
Του Νότη

Πήραν το Σούλι, πήρανε, πήραν τον Αβαρίκο,
την Κιάφα δεν την πήρανε, το που είναι ο Νότης μέσα·
Μαυροσουλιώτες πολεμάν με τους σκυλαρβανίτες,
δίχως νερό, δίχως ψωμί, δίχως κάνα μεντάτι·
5 τρεις μέρες κάνουν πόλεμο τρεις μέρες και τρεις νύχτες.

ΣΗΜ. Βλ. την ανωτέρω παραλλαγήν

5. (B)
Της Λένης του Μπότσαρη

Όλες οι καπετάνισσες κ' οι καπετανοπούλες,
όλες αυτές προσκύνησαν στα τούρκικα τα χέργια.
Κι αυτήν' η Λένη του Μπότσαρη δε θέλει να προσκυνήσει
με τ' άρματα τ' αφέντη της τα φλουροκαπνισμένα
5 τσίφτι κουμπούρια και σπαθί, ντουφέκι καπνισμένο
Μας είπαν κάτι ψέματα, αλήθεια να μη γίνη,
μας είπαν πως απήδησε στον Άσπρο στο ποτάμι,
κ' οι Τούρκοι παν από κοντά, πάνουν παρακαλώντας·
«Προσκύνα Λένη μ' τον πασιά, προσκύνα το βεζίρη.
10 – Φευγάτε βρε παλιότουρκοι, βρε παλιοαρβανίτες,
όσο είναι η Λένη ζώντανή πασιά δεν προσκυνάει,
πασιά έχει η Λένη το σπαθί, βεζίρη το ντουφέκι».

ΣΗΜ. Η μονή, εις ην κατέφυγον οι Σουλιώται, με τους οποίους συνεπολέμησε και η Λένη του Μπότσαρη, είναι, κατά τα υπό γερόντων εν Βουργαρελίω λεγόμενα, η μονή του Σέλτσου, κειμένη εις την δεξιάν όχθην του Αχελώου παρά την Βρεσθενίτσαν, χωρίον του πρώην δήμου Τετραφυλίας της Άρτης – Στ. 5 τσίφτι = δύο – [Παραλλαγή: ΠΕ. 7 – Σ. τ. Δ.]

Λένα και Λίτσα Τσιρώνη

Το χάνι στις Κλίτσες

ΣΤΟ ΣΗΜΕΙΟ ΟΠΟΥ ΒΡΙΣΚΕΤΑΙ ΣΗΜΕΡΑ το κτίριο του ΟΤΕ στη θέση Κλίτσες, που απέχει ένα χιλιόμετρο από τη Μπολιάνα και πέντε περίπου από την Κυψέλη, λειτουργούσε από το 1951 μέχρι το 1968 το Χάνι, που ήταν ιδιοκτησία του Αριστεΐδη Τσιρώνη και όπου δούλεψε για είκοσι σχεδόν χρόνια ο αδελφός του Αντώνης Τσιρώνης.

Το Χάνι ήταν ένα πέτρινο κτίριο, όχι μεγάλο, σκεπασμένο με πλάκες, με τσιμεντοστρωμένη και σε δυο επίπεδα αυλή, που τη σκέπαζε μια κληματαριά, η οποία το καλοκαίρι δημιουργούσε μια πολύ ωραία σκιά αλλά ήταν και μια ομορφιά όταν κρέμονταν τα ώριμα σταφύλια της.

Λειτουργούσε ως παντοπωλείο, καφενείο και εστιατόριο. Εδώ έρχονταν οι Κυψελιώτες με τα πόδια πριν ο αμαξητός δρόμος φτάσει μέσα στο χωριό, όταν ήθελαν να ταξιδέψουν γιατί εδώ ήταν η αρχή και το τέλος του ταξιδιού από και προς την Άρτα.

Το Χάνι όμως ήταν και ένας σταθμός για τα λεωφορεία που πήγαιναν από τα χωριά, που βρίσκονταν πιο ψηλά από την Κυψέλη, όπως Κτιστάδες, Κουκούλια, Καταρράκτης, Άγναντα, Πράμαντα, Μελισσοουργοί και άλλα στην Άρτα και αντίστροφα. Στη διαδρομή από τα παραπάνω χωριά προς την Άρτα σταματούσαν εδώ τα λεωφορεία και οι επιβάτες τους κατέβαιναν για να πιουν το πρωινό τους καφεδάκι και να ξενυστάξουν. Αλλά και όταν επέστρεφαν από την Άρτα τα λεωφορεία με προορισμό και πάλι τα χωριά που προαναφέρθηκαν, σταματούσαν για το μεσημεριανό τους φαγητό. Το ταξίδι αυτό την εποχή εκείνη ήταν αρκετής διάρκειας, γιατί οι δρόμοι δεν ήταν ασφαλτοστρωμένοι και τα παλιές τεχνολογίας αυτοκίνητα κινούνταν με μικρή ταχύτητα, γι' αυτό και η στάση στο Χάνι ήταν απαραίτητη.

Τις ώρες που τα λεωφορεία σταματούσαν στο Χάνι υπήρχε πολλή κίνηση. Συνήθως έρχονταν το ένα μετά το άλλο και όλοι οι επιβάτες ήταν βιαστικοί. Οι παραγγελίες πήγαιναν κι έρχονταν. «Ένας βαρύς γλυκός, ένας με ολίγη, ένας σκέτος...»

Για τον μπάρμπα-Αντώνη η μέρα ξεκινούσε πολύ νωρίς. Ξύπναγε πριν ακόμα λαλήσει ο κόκορας, γιατί έπρεπε να τακτοποιήσει το μαγαζί, ν' ανάψει τη φωτιά, να ετοιμάσει τα φαγητά, να κουβαλήσει νερό. Δίπλα από το παντοπωλείο-εστιατόριο, και κολλητά μ' αυτό ήταν η κουζίνα, πολύ διαφορετική από τις κουζίνες των σημερινών εστιατορίων.

Περίπου στο κέντρο της κουζίνας υπήρχε ένας πάγκος τσιμεντένιος και πάνω σ'

αυτόν ήταν «οι φουφούδες», τέσσερις στη σειρά. Βάζοντας σ' αυτές κάρβουνα μαγείρευε τα φαγητά που για την εποχή εκείνη είχαν αρκετή ποικιλία. Έφτιαχνε κρέας με φασολάκια, κρέας με μακαρόνια, φακές, φασολάδα, πατάτες γιαχνί. Αριστερά υπήρχε η γωνιά με τη γάστρα για το ψητό με πατάτες ή το γιουβέτσι. Πρωί πρωί όλες αυτές οι μυρουδιές σου έσπαγαν τη μύτη και σου άνοιγαν την όρεξη.

Και δεν ήταν μόνο αυτές οι δουλειές. Νερό δεν υπήρχε. Το νερό για να πουν οι πελάτες το έφερνε ο μπαρμπα Αντώνης από μια βρυσούλα που υπήρχε στην απέναντι πλευρά της Γκούρας -πενήντα βήματα από το Χάνι τρέχει η Γκούρα. Για να μπορεί να φέρνει πιο άνετα το νερό είχε ένα ξύλο που το έβαζε στον ώμο του και οι τενεκές κρέμονταν από τις δυο άκρες του ξύλου με σχοινιά, ένας τενεκές πίσω κι ένας μπροστά.

Δεν υπήρχε όμως και ψυγείο. Για να είναι κρύο το νερό τους καλοκαιρινούς μήνες έφερνε κολόνες πάγου από την Άρτα και για να μην λιώνει ο πάγος αυτός, τον έβαζε μέσα σε πριονίδι.

Κατά τις 10 π.μ. έφευγε και το τελευταίο λεωφορείο για την Άρτα. Στο μαγαζί τότε επικρατούσε ηρεμία. Ο μπαρμπα-Αντώνης έπαιρνε τη σκούπα και καθάριζε και πάλι το μαγαζί -του άρεσε η καθαριότητα- έπλενε ποτήρια, φλυτζάνια που είχαν λερωθεί, έκανε τελευταίο έλεγχο στα φαγητά που είχαν μπει από νωρίς στις «φουφούδες».

Μεσολαβούσαν δυο τρεις ώρες ηρεμίας. Γύρω στη 1 μ.μ. άρχιζαν να καταφθάνουν

φωτό: Μαρούλα Κλιάφα,
από το βιβλίο «Γυναίκες της γης»

τα αυτοκίνητα από την Άρτα. Το Χάνι αποκτούσε ξανά κίνηση και ζωντάνια. Μόλις κατέβαιναν οι επιβάτες άρχιζαν και πάλι οι παραγγελίες. «Μια φασολάκια, μια μακαρονάδα σκέτη, ολίγες πατάτες φούρνου, μια ομελέτα...» Εκείνη την ώρα ο μπάρμπα-Αντώνης είχε μεγάλες φούριες. Πέρα από τις παραγγελίες δε δεχόταν καμιά άλλη κουβέντα, και με το δίκιο του βέβαια, γιατί εκείνη την ώρα έπρεπε να έχει τα μάτια και τ' αυτιά του δεκατέσσερα. Εκείνη την ώρα έβγαζε το μεροκάματό του. Ήταν και λίγο ευέξαπτος και μπορούσε να σου μιλήσει και άσχημα εκείνη τη στιγμή.

Επειδή τις ώρες αυτές της κίνησης δεν μπορούσε να τα βγάλει πέρα μόνος του, είχε κατά καιρούς και βοηθούς. Δούλεψαν σ' αυτό η Ουρανία και η Ντίνα η Μπούκα, η Γεωργία η Σακκά, ο Γιώργος ο Τσίτσας, η Αρετή η Λιάκου. Τους καλοκαιρινούς μήνες, όταν τα σχολεία ήταν κλειστά, έβαζαν και οι κόρες του ένα χέρι βοήθειας. Πρωί πρωί φορτωμένες μερικές φορές τον «τρουβά» με το ζυμωτό ψωμί και μετά από πεζοπορία μιας ώρας περίπου έφταναν από τον Πάνω Κάμπο στις Κλίτσες. Το βράδυ γύριζαν πάλι στο χωριό. Κάποιες φορές όταν ο μπάρμπα-Αντώνης δεν υπολόγιζε σωστά την κίνηση, τα φαγητά περίσσευαν. Βέβαια ούτε καν σκέψη να πεταχτούν τα φαγητά. Οι κόρες του λοιπόν τα έπαιρναν για το σπίτι τους στο χωριό όχι όμως μόνο για τον εαυτό τους αλλά και για όλα τα παιδιά της γειτονιάς, που είχαν σωστό πανηγύρι όταν συνέβαινε αυτό. Βλέπετε το κρέας και το «χάσκο», ψωμί από την Άρτα ήταν δυσεύρετα για τα χρόνια εκείνα της φτώχειας και της πείνας.

Η μεσημεριανή κίνηση στο μαγαζί κρατούσε περίπου δυο με τρεις ώρες, ανάλογα με το πόσα αυτοκίνητα κάνανε εκεί στάση. Ύστερα ηρεμία και πάλι επικρατούσε στο μαγαζί. Την υπόλοιπη μέρα ελάχιστοι ήταν οι επισκέπτες του μαγαζιού. Ίσως να περνούσαν κάποια φορτηγά που μετέφεραν διάφορα υλικά στα χωριά και σταματούσαν εδώ στο Χάνι για ένα καφεδάκι, για ένα ουζάκι και γιατί όχι και για φαγητό. Έρχονταν επίσης αραιά και που και κάποιοι από τους γείτονες, που υπήρχαν εκεί γύρω τα χρόνια εκείνα, για να ψωνίσουν διάφορα είδη μπακαλικής.

Και τα χρόνια πέρασαν, οι συνθήκες ζωής άλλαξαν, οι δρόμοι ασφαλτοστρώθηκαν, τα αυτοκίνητα εξελίχθηκαν τεχνολογικά, τα δρομολόγια άλλαξαν. Το Χάνι δεν μπορούσε πλέον να λειτουργήσει. Το μεροκάματο δεν έβγαине. Ο μπάρμπα-Αντώνης θυμήθηκε την παλιά του τέχνη, αυτή του χτίστη και πήρε το δρόμο για την Πελοπόννησο. Και το Χάνι έκλεισε...

Αντώνιος Δ. Γαλαζούλας

Το χωριό μας στην Ιταλογερμανική κατοχή 1941-44

ΤΟ 1941 Ο ΣΤΡΑΤΟΣ ΜΑΣ, που επολεμούσε τους Ιταλούς στην Αλβανία, αναγκάστηκε σε υποχώρηση, γιατί οι Ιταλοί ενισχύθηκαν από τους Γερμανούς και έτσι οι ελληνικές ένοπλες δυνάμεις, που ήταν λίγες, δεν άντεξαν στον Άξονα των Ιταλογερμανών και υποχώρησαν με διάφορους τρόπους. Άλλοι έφυγαν με αυτοκίνητα, που ήταν λίγα, άλλοι πεζοί και άλλοι με μουλάρια και άλογα, οι δε περισσότεροι από τα βουνά, για να πάνε στα σπίτια τους. Θυμάμαι από το χωριό μας πέρασαν πολλοί στρατιώτες, πεζοί και με άλογα. Στο σπίτι μας, ένα βράδυ, ήταν εννέα άτομα. Ο πατέρας μου τους έσφαξε ένα αρνί. Το βράσαν στο καζάνι και το φάγανε. Το πρωί έφυγαν, αφού πρώτα θέλησαν να πληρώσουν και ο πατέρας δεν δέχτηκε. Ο στρατός μας ταλαιπωρήθηκε πολύ εκείνη την εποχή. Θυμάμαι ο Μάρκος ο Καραλής έκανε 28 μέρες για να έλθει στο χωριό από τη Μακεδονία, πεζοπορία.

Με τον ερχομό των κατακτητών στη χώρα μας αυτοδιαλύθηκαν όλες οι δημόσιες υπηρεσίες. Κράτος δεν υπήρχε. Το χρήμα αχρηστεύτηκε. Οι συναλλαγές μεταξύ μας γίνονταν με είδος. Το μεροκάματο είχε τρεις οκάδες καλαμπόκι ή μία οκά τυρί μαζί με ξινοτύρι ή ό,τι άλλο είχε ο ιδιοκτήτης. Θυμάμαι που πήραμε τρεις προβατίνες από το Γιώργο Πουρναρά, αλλά δε θυμάμαι πόσα μεροκάματα πήγαμε με τον πατέρα μου, για να τις ξοφλήσουμε.

Τα ρόγγια

Το χωριό μας δεν πείνασε στην Κατοχή. Λίγες ήταν οι οικογένειες που δεν είχαν κι αυτές βολεύτηκαν από τις άλλες. Το χωριό μας είχε πολλά δάση, κουμαριές, φιλικία, ρίκια και άλλα. Αφού το κράτος διαλύθηκε, ευρήκαμε την ευκαιρία και την

άνοιξη κόψαμε τα δέντρα. Αυτά το καλοκαίρι ξεράθηκαν και το φθινόπωρο τους βάλαμε φωτιά και τα κάψαμε. Υπήρχαν από χρόνια, χωρίς να τα πειράξει κανείς, άνθρωπος ή ζώο, πέφταν τα φύλλα τους, καήκανε όλα μαζί και με το χώμα έγιναν λίπασμα. Εκεί, με την πρώτη βροχή που έπεσε, σπείραμε σιτάρι, κριθάρι, σίκαλη ή βρίζα, φακές, κουνιά και τα σπορήματα αυτά δεν φαντάζεστε τι επιτυχία είχαν! Έτσι δεν πείνασε το χωριό μας αλλά και άλλα χωριά γύρω μας που δεν είχαν δάση.

Την εποχή εκείνη στις πόλεις δεν υπήρχαν τρόφιμα και ο καθένας κοίταζε με τι μέσον θα μπορούσε να βρει λίγα τρόφιμα, για να ζήσει την οικογένειά του. Έτσι,

ξεχύθηκαν στα χωριά και προσπαθούσαν να βρουν τρόφιμα, πουλώντας ό,τι πολύτιμο είχαν, από ραπτομηχανή μέχρι πολύτιμες προίκες κοριτσιών, από πτυζάμες μέχρι κοστούμια. Ήρθαν και στο χωριό μας με ρούχα και παπούτσια και τα αντάλλαξαν με τρόφιμα. Λέγανε τότε, δε θυμάμαι σε ποιο χωριό, ότι ένας που άλλαξε τρόφιμα με ρούχα βρήκε μεταξύ των ρούχων κι ένα ζευγάρι καινούργιες πτυζάμες. Τις φόρεσε για κοστούμι και πήγε στην Εκκλησία την Κυριακή, μην ξέροντας πως ήταν το ρούχο του ύπνου.

Τα φαγητά

Το εθνικό μας φαγητό στην Κατοχή το χειμώνα ήταν ο τραχανάς και τα κραμπολάχανα και για πρωινό το κουρκούτι με καλαμποκίσιο αλεύρι. Το δε καλοκαίρι, ήταν τα φασολάκια,

τα κολοκύθια και το ξινόγαλο. Τα φρούτα του καλοκαιριού ήταν πολλά, σταφύλια, σύκα, αχλάδια και άλλα και του χειμώνα, τα καρύδια και οι πασμάδες. Οι πασμάδες γίνονταν από σύκα που τα λιάζαμε το καλοκαίρι και τα κοπανίζαμε. Τα κάναμε σαν κιμά και τα ζυμώναμε με λίγα καρύδια και άλλα μυρωδικά. Αυτά τα τρώγαμε το χειμώνα, συνοδεύοντάς τα με τσίπουρο, που το βγάzaμε από τα σταφύλια. Το χειμώνα μαζεύαμε και τα κούμαρα από τα δάση και τα βγάzaμε ρακί. Το πηγαίναμε στη γύρω από την Άρτα χωριά και τα αλλάzaμε με λάδι, μία οκά ρακί-μία οκά λάδι. Πολύ υποφέρανε άλλα χωριά που δεν είχαν τρόφιμα.

Οι Ιταλοί στο χωριό

Στα Γιάννενα υπηρετούσε ο Βελισσάριος Πουρναράς. Ήταν ενωματάρχης στη χωροφυλακή. Ήλθε σε ρήξη με τους Ιταλούς, γιατί δεν ήθελε να τους εξυπηρετήσει.

Έτσι έφυγε, ήρθε στο χωριό μας και κρυβόταν στο βουνό. Τότε οι Ιταλοί έστειλαν ένα τμήμα, ήρθαν στο χωριό και ρώτησαν μερικούς χωριανούς για τον Πουρναρά. Κανένας δεν τους είπε τίποτε, παρόλο που ορισμένοι ήξεραν πως ήταν στο βουνό. Είχαν έρθει οι Ιταλοί παρέα με λίγους χωροφύλακες Έλληνες και πέντε από αυτούς πήγαν στο βουνό. Έφτασαν μέχρι το Σγουροκόπι. Εκεί βρήκαν τον Παντελή Δ. Πουρναρά, φύλαγε τα πρόβατά του, και τον ρώτησαν για το Β. Πουρναρά. Τους απάντησε πως δεν ήξερε τίποτε και έτσι γύρισαν πάλι προς το χωριό και έκαναν έρευνες. Στο σπίτι μας βρήκαν στον αχυρώνα το όπλο που κυνηγούσε ο πατέρας μου. Ήταν μια παλιά φίστα. Τον συνέλαβαν, τον πήγαν μέχρι το τέλος του χωριού κι εκεί τον απέλυσαν.

Την εποχή εκείνη ήρθαν στο χωριό μας οι πρώτοι κυνηγημένοι από τους Ιταλούς. Ήταν τα δύο αδέρφια Μίμης και Πάνος Γιωργονίκος, από την Άγναντα η καταγωγή τους, ο Μίμης μηχανολόγος - ηλεκτρολόγος και ο Πάνος γεωπόνος. Βρήκανε κατάλυμα στο σπίτι του Παντελή Καραλή, που ήταν κάτω από το δικό μου. Είχαν φέρει και ένα ραδιόφωνο και εκεί πηγαίναμε και ακούγαμε ειδήσεις, ιδίως το σταθμό Β.Β.С.

Τα διόδια των Ιταλών

Εμένα με έστειλε η τοπική οργάνωση του ΕΑΜ σύνδεσμο στην Άρτα. Πήγαινα και εύρισκα τους ανθρώπους που ήθελαν, τους μετέφερα κάποια έγγραφα και έπαιρνα από εκεί ορισμένα πράγματα που δεν υπήρχαν στο χωριό, όπως βενζίνη, μπαταρίες και άλλα. Την πρώτη φορά πέρασα από τα διόδια και ευτυχώς δεν μου έκαναν έρευνα οι Ιταλοί. Τη δεύτερη, πέρασα από το ποτάμι στη Βλαχέρνα, και πήγα στο χωριό, γιατί, αν με έπιαναν, ακόμα φυλακή θα ήμουν, αφού απαγόρευαν να βγούμε έξω από την Άρτα!

Κάποιο χωριανό μας, τον Ιωάννη Γαλαζούλα, αφού του έκαναν έρευνα στα διόδια αυτά, τον άφησαν να περάσει, λέγοντάς του «νία» = βία, δηλαδή φύγε. Εκείνος, μην ξέροντας τι σημαίνει η λέξη, μονολόγησε: "Δε βιάζομαι εγώ που θέλω να πάω στη Χόσεψη... βιάζονται αυτοί που θα μείνουν στην Άρτα;!"

Η δημιουργία του αντάρτικου στην περιοχή μας

Το χωριό μας πέρασε πολλά από τα αντάρτικα που δημιουργήθηκαν το 1942. Είχαν

δημιουργηθεί δύο αντάρτικα τμήματα, ένα ήταν του ΕΛΑΣ, υπό την καθοδήγηση του ΕΑΜ και το άλλο του ΕΔΕΣ, υπό τον Ν. Ζέρβα, και το χωριό μας ήταν υποχρεωμένο να τους εξυπηρετεί σε τρόφιμα. Πότε έρχονταν οι Ελασίτες και πότε οι Εδεσίτες. Το χωριό υπέφερε πολύ, αλλά άντεξε. Εδωσε και πολλούς νεκρούς στα χρόνια της Κατοχής ως το τέλος του 1944 και το 1945, όπως τους παρακάτω:

Φλούδας Δ., Κατσικογιώργος Ι., Σέρπετος Ι., Μούτος Ν., Μπαρτζώκας Δ., Μπαρτζώκας Α., Ντζιαδήμας Π., Ντζιούμας Γ., Γαλαζούλας Π., Τσίτσας Ε., Φλούδας Ι., Τσιβόλας Β., Φλούδας Κ., Παπάς Μ., Παπάς Δ., Αλλογιάννης Χ., Κουτσοσπύρος Μ., Καραμπούλας Β., Νταβαντζής Ε., Παπάς Ν., Αγγέλης Γ. (Ας συγχωρεθώ, αν παρέλειψα κανέναν).

Τα λαϊκά δικαστήρια

Με τη δημιουργία των αντάρτικων τμημάτων έπαψαν οι κλεψιές. Τα σπίτια τα αφήναμε ανοικτά και κανείς δεν σκεπτόταν να κλέψει. Αργότερα δημιουργήθηκαν τα λαϊκά δικαστήρια σε κάθε χωριό, που ήταν μια επιτροπή που έλυνε τις διαφορές μεταξύ των πολιτών σαν λαϊκό δικαστήριο. Έτσι έπαψαν οι κλεψιές σε όλη την επικράτεια, που άρχισαν πάλι μετά την παράδοση των όπλων από τον αντάρτικο στρατό. Θυμάμαι από το χωριό μας έκλεψαν ένα κοπάδι πρόβατα του Χρήστου Σκανδάλη, από τον Άγιο Γεώργιο, και δεν εμφανίστηκαν πουθενά.

Πρώτος πρόεδρος λαϊκού δικαστηρίου στο χωριό μας ήταν ο Βασίλειος Τόσκας, που αργότερα έφυγε αντάρτης και τον αντικατέστησε ο Κων/νος Χ. Παπάς. Δίπλα στον πρόεδρο ήταν και οι λαϊκοί δικαστές, όπως ο Βασίλειος Μακαβέλος από το Μοναστήρι, ο Γεώργιος Πεταλάς από τον Άγιο Γεώργιο κι άλλοι που δεν τους θυμάμαι. Αυτοί επιβάλανε ποινές, όπως πέντε ημερομίσθια για επισκευές δρόμων ή δέκα οκάδες καλαμπόκι που το μοίραζαν στις φτωχές οικογένειες, ανάλογα με τα αδικήματα.

Οι Γερμανοί στο χωριό

Το 1943, το φθινόπωρο, μεγάλο τμήμα Γερμανών πέρασε από τα χωριά μας. Είχαν βγει από τα Γιάννενα και την Άρτα για εκκαθαριστικές επιχειρήσεις εναντίον των ανταρτών. Πέρασαν από το χωριό μας, αλλά δεν κάθησαν πολλή ώρα, γιατί ένα αεροπλάνο τούς έρριξε προκηρύξεις και έφυγαν, αφού πρώτα έκαψαν λίγα σπίτια, όπως του Ιωάννη Λύκου και του Λευτέρη Παπαδά. Όταν έφτασε η είδηση πως έρχονται οι Γερμανοί, από το χωριό μας έφυγαν όλοι και κρύφτηκαν άλλοι στο βουνό κι άλλοι στα δάση.

Το 1944 βγήκε ένα τμήμα Γερμανών από την Άρτα και έφτασε μέχρι την Καλεντίνη. Ύστερα από επίθεση των ανταρτών έφυγε ξανά για την Άρτα. Άλλο τμήμα Γερμανών βγήκε από τα Γιάννενα, πέρασε από τη γέφυρα Μπαλτούμα και τα χωριά

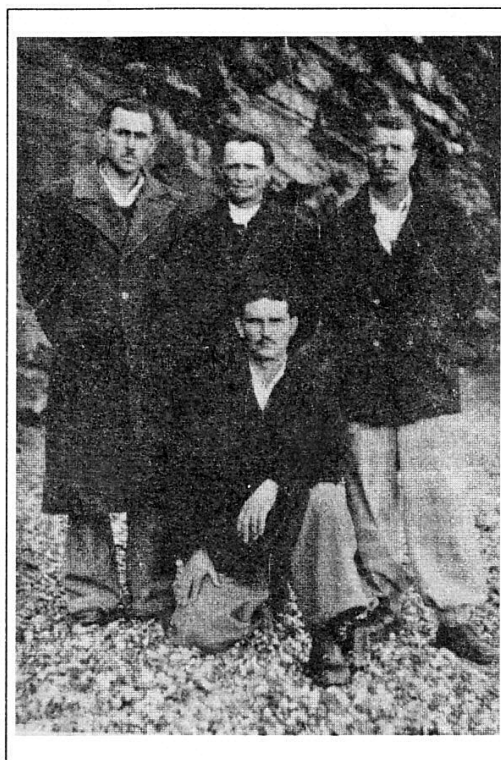
Γότιστα, Κράψι, Πράμαντα και έφτασε μέχρι την Άγναντα. Εκεί "σπάσαν τα μούτρα τους" και φύγαν πάλι για τα Γιάννενα. Σ' αυτή τη μάχη ήμουν και εγώ. Στην Άγναντα πρόλαβαν και έκαψαν ορισμένα σπίτια. Ένα δικό μας τμήμα είχε εντολή να διαβεί από τα Θεοδώριανα και να πέσει στους Μελισσουργούς, για να αποκλείσει τους Γερμανούς. Το τμήμα αυτό δεν μπόρεσε να περάσει τα βουνά, γιατί ήταν χιονισμένα και ήταν νύχτα. Έτσι γλίτωσαν και έφυγαν οι Γερμανοί.

Οι γιατροί της περιοχής μας στην Κατοχή

Δεν μπορούμε να μην ευχαριστήσουμε τους γιατρούς για τις υπηρεσίες που προσέφεραν αφιλοκερδώς στους συμπατριώτες μας. Στην Κατοχή δεν υπήρχαν ούτε φάρμακα, ούτε συγκοινωνίες για να μεταφερθούν οι άρρωστοι σε νοσοκομεία και γι' αυτό οι έχοντες ανάγκη κατέφευγαν σε βότανα και πρακτικές λύσεις. Την περιοχή μας θέριζαν ασθένειες όπως η ψώρα και η δυσεντερία. Τότε είχε έρθει το 5ο σύνταγμα του ΕΛΑΣ από τα Τρίκαλα. Μαζί του υπηρετούσε ο γιατρός Τσιάνος, που είχε προσβληθεί κι αυτός από ψώρα.

Είπε στους χωριανούς και του έφεραν βούτυρο φρέσκο και θειάφι και έφτιαξε αλοιφή για την αρρώστια. Παρουσιάστηκαν τότε και άλλες ασθένειες, όπως η σταφυλοκοκκίαση. Οι γιατροί έκαναν ό,τι μπορούσαν για τη θεραπεία τους. Υπήρχε παλιότερα και ο Δημήτρης Παπάς, που ήταν πρακτικός. Διάβαζε βιβλία και έφτιαχνε φάρμακα από βότανα. Γιατροί της περιοχής τότε ήταν: ο Τέλης Αράπης από τη Φτέρη, ο Ελευθέριος Κολιάτσος από το Βουργαρέλι, ο Ελευθέριος Τσακαγιάννης από τα Λεπιανά, ο Βασίλης Καράμπαλης από τα Κουκούλια, ο Τσιάνος από τα Τρίκαλα και ο Δημήτρης Αναγνώστου από το Βουργαρέλι.

Πολλές άλλες πλευρές θα μπορούσαν να αναφερθούν για τη ζωή του χωριού μας στην Ιταλογερμανική Κατοχή. Τα παραπάνω ήταν αναφορά σε κάποιες μνήμες και ελπίζω να αποτελέσουν αφορμή για όσους έζησαν τα γεγονότα της εποχής να τα καταγράψουν, για να μη χαθεί η ιστορία μας και μέσα από το περιοδικό να τα μάθουν και οι νέοι μας.

Ο Α. Γαλαζούλας, πρώτος από δεξιά, 25 Μαρτίου 1948, Καραβόσταμο Ευδήλου Ικαρίας

Στέφανος Ν. Τόσκας

Οι πατέρες μας

ΜΕ ΤΟ ΠΑΡΟΝ ΔΕΝ ΘΕΛΩ ΝΑ ΚΑΥΧΗΘΟΥΜΕ επί πατραγαθία. Κάνω απλώς μιά αναδρομή στα αξιόλογα πρόσωπα της παλιάς γενιάς μας για να ξέρουμε τις ρίζες μας και τα επαγγέλματά τους.

Ας αρχίσω από τους Ιερείς: Το χωριό μας είχε δύο ιερείς τον Παπαλάμπρο, και τον Παπαποστόλη. Οι Ιερείς τότε δεν εμισθοδοτούντο από πουθενά και συντηρούνταν από τις εισφορές των χωριανών σε χρήμα ή εισόδημα.

Ήταν και οι δύο εφημέριοι του Ι. Ναού Αγ. Νικολάου, εις τον οποίον λειτουργούσαν τακτικώς, και πιστοί φύλακες των κειμηλίων του Ναού και του Μοναστηριού. Έκτοτε η ενορία περιήλθε σε Ιερείς από άλλα χωριά οι οποίοι δυστυχώς δεν πονούσαν τον τόπο. Αποτέλεσμα ήτο να κλαπούν τα ασημένια καντήλια (ίσως και άλλα αντικείμενα) αφιερώματα των Κοτηλιδαίων καπεταναίων, του Μπλέτσου κ.λπ. και να αντικατασταθούν με τενεκεδένια καντήλια ευτελούς αξίας.

Ας δούμε τους υπόλοιπους προγόνους και τα επαγγέλματά των: Οι αξιολογότεροι ραφτάδες του χωριού μας ήταν ο Κων/νος και ο Δημήτρης Λύκος. Με εργαλεία τους τις καπλαντοβελόνες και ένα γυφτοψάλιδο ξεκινούσαν απ' το χωριό και έφταναν ως τα περίχωρα της Άρτης και πιο πέρα.

Στα σπίτια (αρχοντόσπιτα κυρίως) που έμπαιναν παρέμειναν 1 και 2 μήνες ράβοντας: Την κάπα του αφέντη, τα συγκούνια της νύφης και των υπολοίπων γυναικών, το σταυρογίλεκο του λεβέντη, το κοντοκάπι του τσοπάνη, το μαντίο του παππού κ.λπ. κ.λπ.

Με τη στοιμμένη λινή κλωστή καπλάντιζαν και κένταγαν το χοντρό ύφασμα από γιδόμαλλο για την κάπα, από δίμητο υφαντό ύφασμα το σακκάκι και το παντελόνι – όλα του αργαλειού βαμμένα μπλε με λουλάκι και γινομένα στη νιτροβιά (νεροτριβή) ή στο μαντάνι.

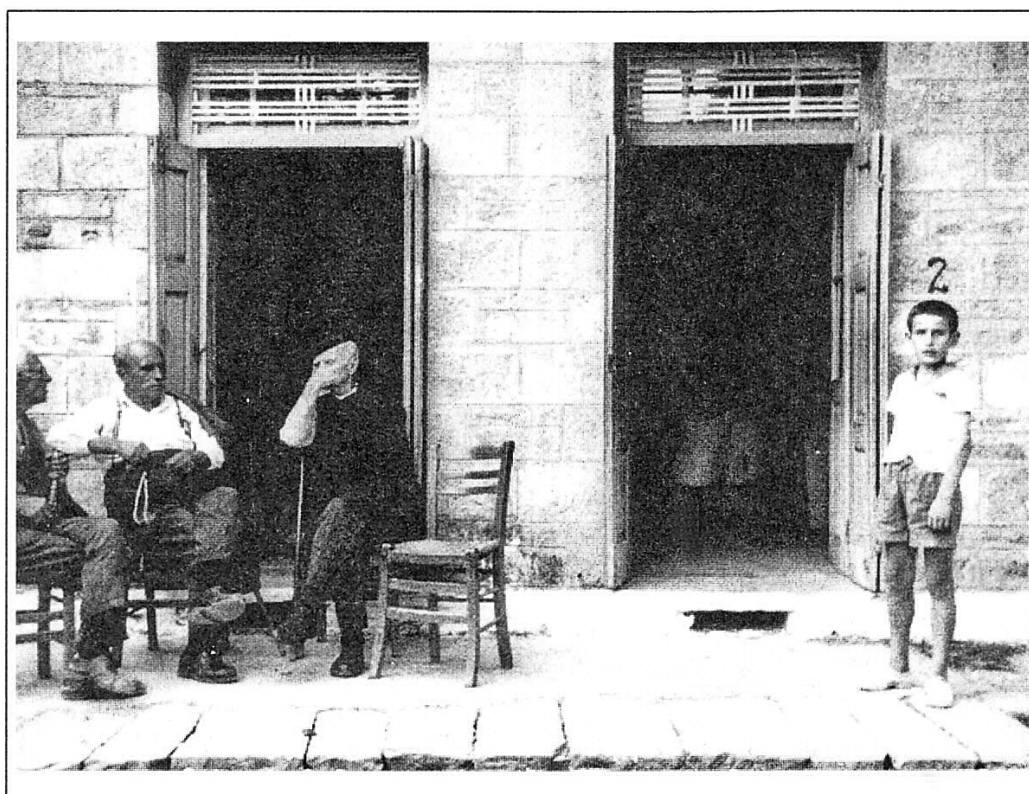
Πανταλόνια επίσης από λευκό ύφασμα με σούφρα απάνω αντί κουμπιά (τσακσίρες ή μπουραζάνες). Τα κεντήματα με καράβους και με αυτοσχέδια σχήματα γίνονταν σ' όλες τις άκρες του ρούχου, στα σχιστά μανίκια και στην κατσούλα. Τέχνη μεγάλη βάζαν στα συγκούνια με κεντήματα στο κάτω μέρος, στη μέση και στα μανίκια.

Η πρώτη τους τέχνη δινόταν όμως στα σταυρογίλεκα. Αυτά ράβονταν με τσόχα αγοραστή κόκκινη ή μπλε και κεντιόταν με μεταξωτή κλωστή και χρυσοβελονιά.

Μ' ένα τέτοιο γιλέκο του Δ. Λύκου η Βάγια Μπαρτζώκα (το γένος Δ. Λύκου)

αγόρασε ολόκληρο κτήμα.

Το καλοκαίρι οι ραφτάδες ανέβαιναν στο χωριό και καθημένοι στα πεζούλια του καφενείου του Γιάννη Παπά λέγαν τα ανέκδοτά τους (τους μουραμπάδες) ή και τ' άπλυτα που είχαν αποκομίσει στη χειμωνιάτικη περιοδεία τους. Ο Κώστας Λύκος στα σπίτια τα συγγενικά που επισκεπτόταν έστηνε την αυτοσχέδια μπάντα του. Αυτή αποτελείτο από ένα ταψί χάλκινο το οποίο έστηνε όρθιο και δυο κουτάλια μεταλλικά που τα κροτάλιζε στο γύρισμα του ταψιού. Το γύρισμα γινότανε με το έξω της παλάμης που το στριφογύριζε με τέχνη στο έξω μέρος του ταψιού ενώ τραγουδούσε.

Εικονίζονται από αριστερά: Γιάννης (Νάκος) Κοτελίδας, Γιώργος Τσιρώνης, Γιάννης Λιώτας. Ο μικρός είναι ο Βασίλης Τσιρώνης

"Ο Γιάννης ο Γιαννάκης κι ο πλανόγιαννος που πλανεύει τα κορίτσια και τις όμορφες - μόν' τη Μάρω δε μπορεί να την πλανέψει τη Μαριόλα κόρη του ηλιού".

Η επόμενη γενιά είχε επίσης σπουδαίους ράφτες, τον Βαγγέλη Λύκο, τους Γιώργο και Γιάννη Τζιούμα κ.λπ. Οι δύο τελευταίοι διεκρίνοντο για την πολυτεχνία τους: ράφτες, οπλουργοί, ρολογάδες, οργανοπαίχτες, ξυλουργοί. Ο Κων. Ευαγγελίδης γιος της Βαγγελάκαινας απ' τη Βίγλα, ξεκινώντας από απλός ράφτης έφτασε να έχει το καλύτερο εμποροραφείο Αρτης και μετά Αθηνών. Εξελίχθη σε ράφτη υψηλών προσώπων, του Καραπάνου και του Ελ. Βενιζέλου.

Ας έρθουμε τώρα στους πολυτεχνίτες και τεχνίτες του ξύλου. Κορωνίς όλων ο

Γιάννης Σιόντης.

Τέμπλια εκκλησίας, εξαπτέρυγα, ζωγραφική με χρώματα ιδιοκατασκευασμένα στο γουδί και με λινέλαιο. Βαρέλες και βαρελάκια για νερό. Γαλόφτσες (γαλόκαδες). Βεδούρες με δούγιες και δεμένες με κλωνάρια από απαλόκεδρο. Ανέμες, κασέλες σκαλιστές, σαρμανίτσες, κόπανους για πλύσιμο, σκάφες, πλαστήρια και σκαφίδια.

Όλη η κατασκευή του νερόμυλου, κάναλες, φτερωτές, νεροτριβές, μαντάνια, μάνταλα και ζεμπερέκια ξύλινα στις πόρτες, μυλόπετρες κ.λπ. κ.λπ. Περιφημούς αργαλειούς, αλέτρια και ζυγούς κι ό,τι άλλο αγροτικό σύνεργο μπορεί να φαντασθεί ο νους.

Διάδοχοι τα παιδιά του Κώστας και Δημήτρης Σιόντης που άνοιξαν αργότερα εργοστάσιο επιπλοποιίας στο Αγρίνιο. Συνεχιστάι τα εγγόνια και τα δισέγγονα του Ι. Σιόντη.

Τα εργαλεία τους ήταν όλα δικής τους κατασκευής: Πλάνες μεγάλες και μικρές από ξύλο πουρναριού, αρίδες, πριόνια, σκεπάρνια, μέγγενες, πλάνες οδοντωτές για τα περβάζια των θυρών.

Άλλοι σπουδαίοι ξυλουργοί υπήρξαν στο χωριό, ο Γιάννης Νταβαντζής, οι Τζουμαίοι κ.λπ.

Ας μεταπηδήσουμε στον κλάδο των χτιστών του χωριού και των πελεκητών που με τα καλέμια τους ζωντάνευαν το σκληρό γρανίτη (την αγριακόνα) και φτιάχναν τα αγκωνάρια (απλά ή καθαροπελέκι) τα πρέκια, τους ορθοστάτες, τις πλάκες για τις σκεπές.

Οι Τσιβολαίοι, Γιώργος (πρώτος) και Κώστας Τσιβόλας, Λεωνίδας Τσιβόλας. Αριστείδης Κατσικογιώργος, Γιάννης Νταλακούρας (δείγμα της τέχνης του άφησε το καλλιτεχνικό του σπιτάκι δίπλα στο δρόμο του Αγ. Παντελεήμονα στο απάνω αυλάκι). Θεόδωρος Λύκος, Γιώργος Αλπογιάννης, Βαγγέλης Καραλής (απ' τους καλύτερους) Βαγγέλης και Κώτσιος Κουτσοπάνος, Δημ. Βαγενάς, Δημ. Τσίτσας, Ν. Καραμπίνης, Αθ. Τόσκας, Παπαδαίοι, Τσιλιμήτης, Γαλαζούλας Ι. Αξιόλογοι χτίστες ήσαν επίσης ο Κ. Μακαβέλος που έχτισε το ωραίο του σπιτάκι στη μεσημβρινή πλευρά του Αγ. Μάρκου. Ο Γιάννης Τσιβόλας στις Γριτζελιές, ο Βελισσάρης Καραλής στον Κάτω Κάμπο και τόσοι και τόσοι. Ξεκίναγαν τα χτισίματά τους απ' τη Χώσεψη και έφτανε η χάρη τους μέχρι το Δερβένι Κορινθίας και πιο κάτω.

Φορτωμένα στα μουλάρια τους όλα τα εργαλεία τους, τσόκια, βαριές, μυστριά, κοπίδια (καλέμια), πηλοφόρια, οι παρέες των μαστόρων διέσχιζαν την Άκαρνανία χτίζαν στο Αγρίνιο και προχωρούσαν στην Πελοπόννησο.

Έχτισαν τα περισσότερα σπίτια του χωριού με απaráμιλη τέχνη και στερεότητα. Αποκορύφωμα ήταν οι γερές πλακόστρωτες στέγες από σχιστόλιθο. Όταν έφθαναν στη σκεπή και βάζανε τις γρεντιές και τα πέταβρα τέντωναν στην κορυφή ένα σχοινί όπου κρέμαγαν τα μαντήλια που οι χωριανοί τους φέρνανε για δώρο. Σε κάθε δώρο φωνάζανε "Εεεε! καλωσόρισε το δώρημα απ' την κ. ή τον κ. τάδε ονομαστικώς. Να

ζήσει, να ζήσουν τα παιδιά του κι ό,τι επιθυμεί". Καθημερινός ήταν ο ήχος του λοστού που άνοιγε φουρνέλο στους πολλούς ογκόλιθους που ήσαν διάσπαρτοι στα χωράφια από παλαιά γεωλογικά φαινόμενα, και ακουγόταν η κραυγή "φουρνέλοοοο"!

Με τις πέτρες αυτές χτίστηκαν οι πολλοί χωραφότοιχοι του χωριού που συγκρατούσαν το λιγοστό χώμα των χωραφιών.

Έτσι η οικοδομική τέχνη αποτέλεσε το δεσπόζον επάγγελμα ωφελήσασα πολλαπλώς το χωριό μας.

Σημαντικό ρόλο έπαιξε στα χτισίματα η ασβεστοποιία που ανεπτύχθη κυρίως απ' το Θύμιο Κατσάνο που με τις ασβεστοκάμινές του τροφοδοτούσε τους χτίστες του χωριού.

Αξιοσημείωτη ήταν και η κτηνοτροφία του χωριού μας με τη μορφή κοπαδιών που τα ανέβαζαν την άνοιξη στο Ριζό και τους καλοκαιρινούς μήνες στην κορφή του βουνού στον "Κονζά". Κυριώτεροι φορείς ήταν οι οικογένειες των Πουρναρέων, Σκανδαλέοι, Σιοντέοι, Μπλετσέοι, ο Ι. Στέργιος...

Τα κοπάδια του Χρ. Σιόντη και του Π. Καραμπούλα αποτελούσαν το "ντεκόρ" της Ρουπακιάς. Ξεκίναγαν το πρωί απ' τη "Τζιούμα" και φτάναν το μεσημέρι στη Γκούρα, όπου κάτω απ' τα πλατάνια στο Μύλο ήταν ο στάλος.

Τα κυπριά τους, τα κουδούνια, τα τσιοκάνια φκιαγμένα σε αρματωσιές, ανάλογα με τον ήχο τους, γειμίζαν όλη την πλαγιά με τη μουσική τους. (Πρέπει να πούμε εδώ ότι τα κοπάδια ήσαν πάντοτε επί ζημιά του δασικού πλούτου μας). Στο Ριζό στη μεγάλη βρύση στήναν τα τυροκομεία τους οι βλάχοι: κρεμάγαν στ' απαλόκεδρα τις τσαντίλες τους κι' όλο το Ριζό έσφυζε από κίνηση και ζωή.

Οι παλαιότεροι κτηνοτρόφοι ήταν ο Κώστας Μπαλάφας κι ο Τόσκας.

Έτσι το χωριό είχε αυτάρκεια σε κατσίκια και αρνιά, σε βούτυρα και τυριά και έκανε μάλιστα και εξαγωγή στην Άρτα με τους καναράδες που έφκιαναν ο Β. Μπαρτζώκας με το Νικόλα Καραμπούλα.

Τσαρουχάδες και μετέπειτα παπουτσήδες είχε επίσης το χωριό που ασκούσαν με πολλή τέχνη το επάγγελμά τους που είχαν εκμάθει στον περίφημο τσαρουχά της Άρτης, τον Τάχο.

Ας δώσουμε μία σύντομη περιγραφή της κατασκευής των τσαρουχιών (επάγγελμα που εξέλιπε) απ' τους τσαρουχάδες Γ. Νταβαντζή και Γιώργο Κοτελίδα. Συνέχισαν μετά τα τσαρουχοπάπουτσα και εν συνεχεία τα σκαρπίνια.

Για την κατασκευή των τσαρουχιών χρησιμοποιούσαν το δέρμα τελατίνη κόκκινο με ρομβοειδείς ραβδώσεις. Τέσσερα κομμάτια σχημάτιζαν το επάνω μέρος του τσαρουχιού. Αυτά αφού μούσκευαν, ράβονταν με το στραβοκόπιδο και με δύο βελόνες από γουρουνότριχα που στην φουντωτή άκρη τους πλέκονταν ο κηρωμένος σπάγγος. Πάνω από τις ραφές περνούσε σταυροβελονιά με μεταξωτό νήμα και νήμα με χρυσή κλωστή. Στα χείλη του στομίου ράβονταν με χρυσοβελονιά μία λουρίδα από λουστρίνι μαύρο για να διευκολύνεται το πόδεμα του τσαρουχιού. Μετά έμπαινε στο καλαπόδι

και καρφωνόταν με ψιλές τελόπροκες. Στη μύτη μπροστά γινόταν ένα ξεχύλωμα με το πλατοτσιμπηδο και δημιουργείτο ένα στόμιο για την υποδοχή της φούντας. Το στόμιο σφίγγονταν γερά με σύρμα γαλβανιζέ. Η φούντα κατασκευαζόταν από μαύρο μαλλί αιγός Αγκύρας και ήταν σαν μετάξι.

Τα παλαιά τσαρούχια ήταν χωρίς φούντα με μύτη του τσαρουχιού προς τα επάνω. Ο παππούς του αείμνηστου Αθηναγόρα, τσαρουχάς το επάγγελμα, πρόσθεσε τη φούντα για να ξεχωρίζουν οι Έλληνες από τους Τούρκους και Τουρκαλβανούς. Αυτά για την ιστορία.

Μετά άρχιζε το ράψιμο της πρώτης σόλας από χοντρό σολόδεσμα καλά μουσκεμένο για να μαλακώσει και να μπαίνει το στραβοσουφλί. Το ράψιμο γινόταν πάλι με γουρουνότριχες και με κηρωμένο σπάγγο. Πριν από κάθε βελονιά έβγαιναν οι πρόχειρες προκούλες που συγκρατούσαν το τελατίνη στο καλαπόδι. Ακολουθούσε το ράψιμο της δεύτερης σόλας αφού έβγαινε απ' το καλαπόδι το τσαρούχι. Μετά ετοιμαζόταν η δεύτερη σόλα από χοντρό σολόδεσμα που μουσκευόταν επί μέρες και χτυπιόνταν με το σφυρί. Με ένα μικρό σουφλί το κατσαπρόκο ανοίγονταν οι τρύπες και στη θέση τους καρφώνονταν οι πρόκες συμμετρικά. Ύστερα οι πρόκες χτυπιόνταν με το σφυρί σ' ένα μικρό αμόνι για να κεφαλώσουν απ' τη μέσα μεριά.

Το ράψιμο της δεύτερης σόλας απάνω στην πρώτη γινόταν με χοντρό σπάγγο με τις γουρουνότριχες. Οι θηλιές κόβονταν απ' την έξω πλευρά και το ξεχειλίσμα του σπάγγου κρατούσε τη σόλα. Τελικά καρφωνόταν το τακούνι στο οποίο είχαν μπει πρόκες όπως στη σόλα. Το τσαρούχι ξανάμπαινε στο καλαπόδι για 2-3 ημέρες.

Για την εργασία του τσαρουχά απαιτούνταν πολύ γερά χέρια που με τα ροζιασμένα δάχτυλά τους τέντωναν το πετσι που ήταν σφιγμένο στην μεγάλη ξυλοτσιμπίδα ανάμεσα στα πόδια του τεχνίτη.

Άλλοι τεχνίτες ήταν οι γύφτοι του χωριού:

Ο Χρ. Γύφτος τον οποίο διεδέχθη ο Γ. Γύφτος ή Μπούκας και ο Σταύρο Γύφτος.

Σ' άλλη ανταπόκριση γράφω λεπτομέρειες για το καμίνι και τα σύνεργά του. Κάθε τι που χρειαζόταν η αγροτική οικογένεια καθώς και οι τεχνίτες του χωριού έβγαινε από εκεί: Υνιά, αξίνες, τσαπιά, σκαλιστήρια, δρεπάνια, κουσιές, τσεκούρια, μαχαίρια, χαντζάρια, κασάρια, σφυριά, σουγιάδες, πριόβολοι, μάσιες, κρεμαστάλες, πυροστιές, καρφιά, πέταλα, πλατύκαρφα, κλειδαριές, δόκανα για λύκους και αλεπούδες, κοπίδια (καλέμια για τους μαστόρους) ψαλίδια για το κούρεμα των προβάτων, γυφτολίναρα κ.λπ. κ.λπ.

Το μουσείο λαϊκής τέχνης του Παντελή Καραλή διαθέτει δείγματα των ανωτέρω χάριν εις τας αόκνους προσπάθειάς του Παντελή.

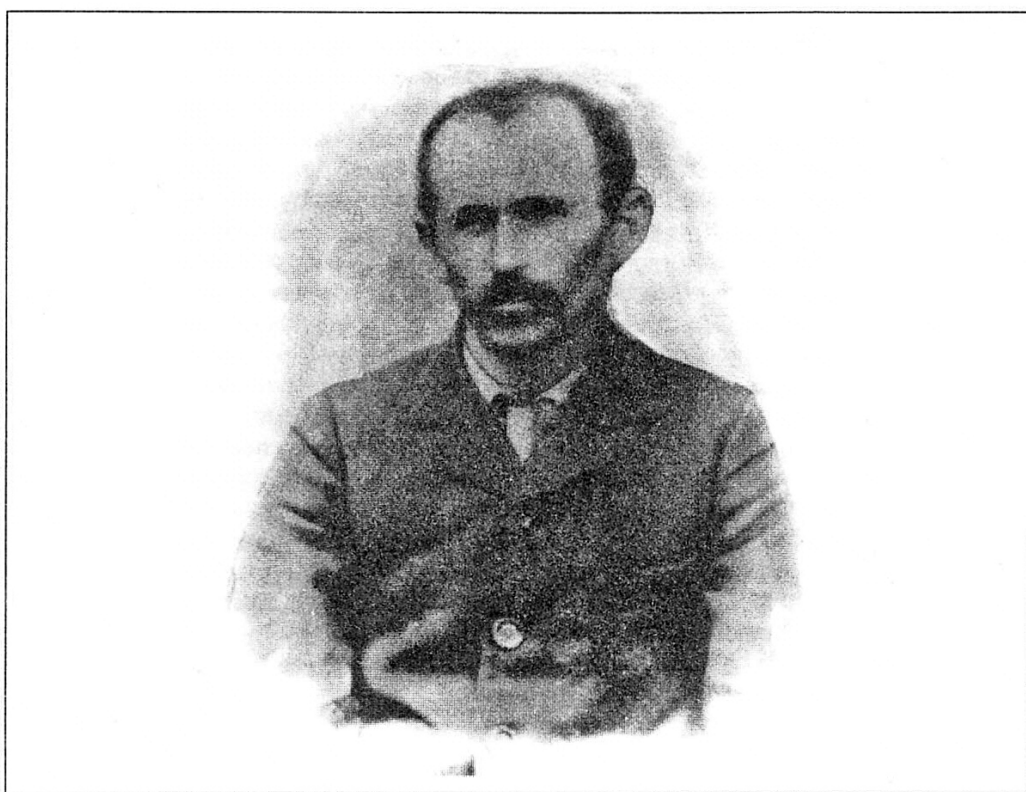
Ας μνημονεύσουμε τώρα τα αξιολογότερα πρόσωπα της περασμένης γενιάς και οικογένειας.

Η πλατεία του χωριού είχε τους εξής μαγαζάτορες: Το Γιάννη Παππά με τις βαφές του, τα λουκούμια, τα ζαχαρωτά, τα υφάσματα, τον τριλί και το πανί, τις τσίπες, τα

τσεμπέρια με τις κλαδωτές στάμπες. Ήταν καφενείο, μπακάλικο, εμπορικό και φιλοξενούσε το μπαλωματίδικο παπουτσιών του Βαστασούλα.

Πιο πέρα του Νικ. Καραμπούλα με τα ίδια είδη και επί πλέον σιδερικά, δημητριακά, χασάπικο κ.λπ.

Το Βασίλη Μπαρτζώκα με άξιο βοηθό του την γυναίκα του κυρά Βάγια (μια εκ των δύο γυναικών που ήξερε γράμματα την εποχή εκείνη). Ο Β. Μπαρτζώκας καταγόταν από τη Νησίστα και ήλθε εσώγαμπρος στη Χώσεψη.

Ο Δημήτρη Παπάς του Αναγνώστη, 1856 - 1940

Μοναδικός χασάπης και ζωέμπορος είχε με την Άρτα σοβαρό εμπόριο κουβαλώντας τα σφαχτά με το Ν. Καραμπούλα (τους Καναράδες). Ήταν επίσης ο γιατρός των άρρωστων ζώων που τα έσωζε. Τεχνίτης στην επιλογή των σφαχτών, τροφοδοτούσε όλο το χωριό με κρέας υψίστης ποιότητας.

Στην πίσω (νότια) πλευρά της εκκλησίας ήταν το μαγαζί του Κων/νου Μήτση· εκεί συγκεντρώνονταν κυρίως οι πιοτήδες του χωριού που με τα σχετικά τσιπουράκια λύνανε όλα τα πολιτικά θέματα.

Αργότερα έγινε και το μαγαζί του Χρ. Καραλή που στεγάζει σήμερα το λαϊκό Μουσείο του γιου του Παντελή Καραλή.

Πηγαίνοντας προς τον Κάτω Κάμπο στην Πάρταινη ήταν το Μαγαζί του Γ. Λιώτα (μετέπειτα Δ. Λύκου γαμβρού του Γ. Λιώτα). Είχε μεγάλη συλλογή γυναικείων υφα-

σμάτων και ποτών. Το ντεκόρ του μαγαζιού ήταν οι ρεκλάμες του ούζου ("ευ ζω άν ΤΑΝΚΣ. Ούζο τανκς - Ανδρ. Κεχαγια Άρτα), η αφίσσα "ο πωλών τοις μετρητοίς και ο πωλών επί πιστώσει", και πολιτικές αφίσσες με ολόσωμο τον Ελ. Βενιζέλο, να κρατάει ένα τιμόνι πλοίου και ένα ημιβυθισμένο καράβι κι από κάτω την εξής λεζάντα "όταν είδα το σκάφος της πολιτείας να κινδυνεύει άρπαξα το τιμόνι και το κρατώ γερά στα χέρια μου".

Στην απέναντι πλευρά της Πάρταινης ήταν το Μαγαζί του Δ. Νταβίσκα (μάλλον της Ελ. Νταβίσκα) στο νεόδμητο τότε σπίτι τους που έπλεκε το ωραίο αετονύχι τους στην αυλή.

Στον Κάτω Κάμπο είχε μαγαζί ο Κων/νος Σιώζιος με άφθονα υφάσματα γυναικεία και ανδρικά και με είδη κυνηγιού, μπαρούτι, σκάγια, φουρνελίσιο μπαρούτι, φυτίλι και φυσίκια κυνηγιού.

Δίπλα του ήταν το σπίτι του Ν. Νταβαντζή, ενός άλλου αξιόλογου προσώπου πατέρα του Ευάγγ. Νταβαντζή. Είχε διατελέσει επανειλημμένως πρόεδρος του χωριού και συνετέλεσε πολύ στην ανάπτυξή του.

Αξιόλογες οικογένειες ήσαν, αρχίζοντας απ' τον Επάνω Κάμπο. Οι οικογένειες Τσιρωναίων, Τοσκέων, Παπαδέων, Γιάννη Λύκου, Κώτσιου και Νάκου Κουτελίδα, (απογόνων των Καπεταναίων Νικολάκη και Γιάννη Κουτελίδα), του Κ. Τριάντου, αριστοτέχνη της Κολτσίνας, της Κώσταινας Παπά, του Χρ. Αναγνώστη, πατέρα του Γ. Παπαχρήστου (Αναγνώστη), πτυχιούχου εργολήπτου που διεκρίνετο για τις τεχνικές του γνώσεις και την ευσέβειά του. Αυτός έφτιασε όλα τα τεχνικά έργα και τις γέφυρες του παλαιού αυτοκινητοδρόμου Άρτας από Πλατανόρεμα μέχρι Καλεντίνης. Βοηθούσε τον τότε μηχανικό Καίσαρα στη διάνοιξη και χάραξη του δρόμου.

Άλλες οικογένειες ήσαν στον Κάτω Κάμπο του Δημ. Γαλαζούλα, των Καραλαίων, των Παπαδέων, του Χρ. Τσίτσα, του Μήτσου και Γιάννη Λιώτα.

Ας πούμε δύο λόγια και για τους αγωγιάτες του χωριού μας: Πρώτος και τακτικός μεταφορέας ο Κων. Κατσικογιώργος. Χωριό - Άρτα και τανάπαλιν, με τα πολλά του παρατσούκλια: Κώστας Φσέκης, Κ. Μπούτης, Κ. Λιάπης και δεν συμμαζεύεται.

Έπαιρνε τις παραγγελίες των μαγαζιών και τις εκτελούσε κατά γράμμα με το μουλαράκι του κατάφορτο: Μπούγλες με λάδι, σιδερικά, ρύζι, μακαρόνια, ζάχαρη, κ.λπ. κ.λπ.

Ο Γ. Πετελάς απ' τον Αη-Γιώργη μεταφορέας υλικών και ανθρώπων κι απ' τις διπλανές Σκιαδάδες οι Λαμπρακίοι.

Η αγωγιάτισσα Χρ. Βασίλαινα με το γαϊδουράκι της και φορτωμένη στη ράχη της τα υπέρβαρα έκανε κι αυτή το δρομολόγιο Χωριό - Άρτα και κουβάλαγε τις πάσης φύσεως παραγγελίες.

Η Κώτσαινα Γιωργατζά (Παπά) απ' την Πουλιάνα, συνήθως παρέα με τον Κατσικογιώργο, κατέβαινε ως την Άρτα, φόρτωνε το ζώο της και φορτωνόταν στη ράχη της με τα ψώνια για το δικό της μαγαζί και τις παραγγελίες των χωριανών.

Ο Αντώνης Αγγέλης κι άλλοι ευκαιριακοί αγωγιάτες ασκούσαν τα επάγγελμα διανύοντας τη δέκα ωρών απόσταση ως την Άρτα. Πέραναν το Σαραντάπορο ή τις ράχες των Πιστιανών, ανέβαιναν και κατέβαιναν τις ράχες της Καλεντίνης, τον Αη-Νικόλα στους κακοτράχαλους δρόμους, στις ανηφοριές και κατηφοριές που δεν είχαν τελειωμό.

Αφησα τελευταίες τις δύο προσωπικότητες του Χωριού, το Δημ. Κουτσοσπύρο (Μήτσο Κωσταντή) και το Δημ. Παπά (Δημήτρη Αναγνώστη). Ο Δημ. Κουτσοσπύρος, ο μικρός το δέμας, ασίγαστος, ανήσυχος και δραστήριος αυτός άνθρωπος προσέφερε πάρα πολλά στο χωριό μας και στους ανθρώπους του. Εξησε κάμποσα χρόνια στη Σμύρνη κοντά σ' ένα θείο του (προ της καταστροφής) και μετέφερε πλείστα όσα απ' τη σοφία των Ιώνων αδελφών μας.

Πολυμαθέστατος, ήξερε όλους τους μύθους του Αισώπου. Ασχολήθηκε με την ορυκτολογία και είχε σπουδαία συλλογή μεταλλευμάτων τα οποία συνέλεξε οργώνοντας όλο το Τσουμέρκο και το Περιστέρι.

Οι παλαιότεροι πατεράδες μας έχτισαν το 1904 τον Αγ. Νικόλαο με προσφορές και με υστερήματα. Ο Δ. Κουτσοσπύρος έβαλε στόχο του να χτίσει το Σχολείο του χωριού, αντικαθιστώντας το ετοιμόρροπο παλιό κτίριο που ήταν στην κάτω πλατεία με τις καμάρες του και τα αραιοφαγωμένα πατώματα.

Αντιμετώπισε ένα σωρό αντιδράσεις των υπολοίπων παραγόντων του χωριού και στο τέλος επέτυχε. Το χωριό αριθμούσε τότε πλέον των 150 παιδιών.

Ένα άλλο σοβαρό έργο του ήταν η αποδέσμευση του χωριού απ' τις παλιές του δεσμεύσεις που είχε και η απαλλοτριώσις του απ' αυτές. Εν συνεχεία εργάστηκε για την ίδρυση του Συνεταιρισμού ιδιοκτησίας του χωριού.

Ο έτερος Δημ. Παπάς (Αναγνώστης) αποτελούσε φαινόμενο κυριολεκτικώς πολυμαθούς και δυναμικού προσώπου.

Πολύ προοδευτικός. Απόδειξη ότι την εποχή εκείνη του περασμένου αιώνας οι μόνες γυναίκες που προωθήθηκαν και έμαθαν γράμματα στο χωριό μας ήταν η κόρη του Αγγελική υπανδρευθείσα αργότερον τον εκ Νησίστης αξ/κόν Π. Νάση φθάσαντα εις τον βαθμόν του Στρατηγού και η Βαΐτσα Λύκου (Μπαρτζώκα) υπανδρευθείσα τον επίσης εκ Νησίστης Β. Μπαρτζώκα. Αντιμετώπισαν όλες τις λαιδωρίες και τα πειράγματα των τότε αρρένων χωριανών.

Ο Δ. Παπάς είχε μεγάλο σπίτι με πολλά δωμάτια, οντάδες και κατώγια. Είχε επίσης στην ιδιοκτησία του μεγάλην, σχετικώς, έκτασιν χωραφιών στον Κάτω Κάμπο.

Δημιούργησε μεγάλη Βιβλιοθήκη με ιατρικά, γεωργικά κ.λπ. παλαιά βιβλία μεγάλης αξίας. Ασχολήθηκε με τη γεωργία και τη σηροτροφία συστηματικά. Ένα από τα δωμάτιά του ήταν γεμάτο αφάνες με μεταξοσκώληκες. Για το σκοπό αυτό είχε φυτέψει σκαμνιές (μουριές) οι οποίες είχαν γίνει τεράστιες. Μέχρι τα 94 χρόνια του σκαρφάλωνε στην κορφή τους σαν σκίουρος.

Εισήγαγε στο χωριό την καλλιέργεια του τριφυλλιού, της πατάτας και του λούπι-

νου. Εφύτεψε καλαμιώνες για να έχει καλάμια για τα φασόλια και τις ντομάτες. Εφύτεψε άγρια κλήματα απ' τα οποία έβγαζε κρασί ζαμπέλας εφάμιλλο της σαμπάνιας. Το εμφιάλωνε καταλλήλως, το τάπωνε και το έδενε στο στόμιο με γούτσι (το ξύλο του καλαμποκιού) γιατί εκτοξευόταν όπως η σαμπάνια. Είχε τριανταφυλλόκηπο με αρωματικά γκρενά τριαντάφυλλα, απ' τα οποία εφοδίασε όλες τις αυλές του χωριού.

Κατασκεύαζε φυτοφάρμακα και κηραλοιφές θαυμαστής αποτελεσματικότητας. Στο πλάι προς την Γκούρα εφύτεψε καρδιές με καλό εισόδημα καρυδιών. Είχε μελίσσια, κοτόπουλα, γελάδια, κασίκες, προβατίνες. Ζούσε αυτοδύναμα με τα δικά του προϊόντα χωρίς να επιβαρύνει κανέναν, τα μοίραζε, και στους μη έχοντας.

Η φωτιά των νεοελλήνων ανταρτών αποτέφρωσε το αρχοντικό αυτό. Έτσι το χωριό στερήθηκε τις γνώσεις και τις προσπάθειες ενός αιώνας του απιθάνου αυτού ανθρώπου, όμοιος του οποίου δεν πέρασε ίσως απ' το χωριό μας.

Μόνιμοι τύποι και θαμώνες της πλατείας ήταν οι γραφικοί:

Β. Τασούλας, μπαλωματής παπουτσιών –φόδες, ψύδια, σόλες– πεταλωτής και οδοντοβγάλτης.

Γεώργ. Τσούνης, καντηλανάφτης, παλιό πρωτοπαλήκαρο των καπεταναίων Κοτελιδέων και πρόθυμος για κάθε είδους θελήματα.

Κολιό-Τράμπας, που με τη λερή φουστανέλλα του μοίραζε τα κόλλυβα γαρνιρισμένα με το κάντιο (κρυσταλλωμένη χρωματιστή ζάχαρη) στους καθημένους στα πεζούλια της εκκλησίας καθώς και στα μαγαζιά της πλατείας ("Θε'σχωρέσ' τον τάδε").

Ο Γιώργο Καραλής, με το κοκορέτσι του ή το σπληνάντερο στην κρανίσια σούβλα που γύριζε και πούλαγε στους χωριανούς στα μαγαζιά, 0,50 λ. το κομμάτι. Άριστος χασάπης και εκδορέας. "Θελ'ς κριάσ' ουρέ; Δεν θέλου σήμερα μπάριμπα Γιούργου μ'. Στου τζιώκ' μ'".

Ο Χρ. Φλώρος (Παπαδόπουλος), μόνιμος δεξιός ψάλτης. Άριστος γνώστης των εκκλησιαστικών. Επί μισό αιώνα, μουρμουριστά, κλαυθυριστά εξυπηρετούσε την εκκλησία.

Η Φλώραινα (ευσεβής γυνή του) που προσευχόταν για τον ωραίο αξ/κό γιο της το Δήμο. "Άγια μ' Βαρβάρα κι Αη-Γιώργη μ' να μ' φυλάς του Δήμο μ'... ε!;... κι ψύχα αυτό του σκλι του Φλώρου!..."

Άλλος ευχάριστος τύπος ο Γ. Κοτελίδας ή Κλάγκος, γόνος των καπετανέων (Κοτηλιδαίων). Έζησε φτωχός καλλιεργώντας τα λίγα χωράφια στην Πάρταινη, κάνοντας χρέη πότε υδρονόμου, πότε αντικαταστάτου του ταχυδρομού και του κήρυκα του χωριού.

Ευανθία Νταβαντζή

«Ευλαβική αναπόληση αοιδίμων ανδρών...»

«Η ΣΥΝΑΞΗ ΑΥΤΗ ΕΧΕΙ ΣΚΟΠΟ ΤΗΝ ΕΥΛΑΒΙΚΗ ΑΝΑΠΟΛΗΣΗ αοιδίμων ανδρών, εδραιωμένων στη συνείδηση του ελληνικού λαού με την ονομασία «εθνικοί ευεργέται». Ο χώρος ήδη συμβολίζει και ορίζει το ηθικό γέρας το αποδοτέο με τον αποψινό εορτασμό. Κτήμα εθνικών ευεργετών, και με την ύπαρξή του μόνο, το επιβλητικό αυτό κτιριακό συγκρότημα ενέχει απτή παρουσία της εθνικής ευεργεσίας. Εξάλλου, η καταγωγή των γενναιόδωρων δημιουργών του, από την Ήπειρο, δικαιώνει, ως αιτία επί πλέον, την πρωτοβουλία της Πανηπειρωτικής να τιμήσει εδώ την ιδέα της εθνικής ευεργεσίας, με αναφορά ιδιαίτερα στους από την Ήπειρο καταγόμενους εθνικούς ευεργέτες. Ας μην λησμονούμε, άλλωστε, ότι από την Ήπειρο κατ' εξοχήν κατάγονται οι γνησιότεροι εθνικοί ευεργέτες...»

Ήταν η έναρξη της ομιλίας του ακαδημαϊκού δασκάλου Κων/νου Ι. Δεσποτόπουλου, στην κοινή εκδήλωση, για τους εθνικούς ευεργέτες, της Πανηπειρωτικής Συνομοσπονδίας και της Επιτροπής Ολυμπίων και Κληροδοτημάτων, στο Ζάππειο Μέγαρο, στις 9-12-95, όπου παρέστημεν, μετά την τιμητική για μας πρόσκληση της Πανηπειρωτικής Συνομοσπονδίας στο περιοδικό «Χάος και Όψη».

Ο χώρος -Ζάππειο Μέγαρο- τα πρόσωπα, ο λόγος, η ψυχή του ακαδημαϊκού δασκάλου, η κινηματογραφική προβολή, οι νότες του πιάνου, το καθηλωμένο ακροατήριο οδήγησαν το χρόνο σε μια ανάστροφη πορεία παρελθόντος προς το Μέ-

*Ο μεγάλος ελληνιστής σπό τη Βίτσα,
Δημήτριος Σάρρος*

τσοβο, το Δεσποτικό, το Λάμποβο, το Γραμμένο, τον Παρακάλαμο, την Κορυτσά, το Μονοδέντρι, τα Γιάννενα, την Ήπειρο, την πατρίδα των εθνικών ευεργετών, οι οποίοι εμφορούντο από το συναίσθημα της φιλλαληλίας προς τους ομοεθνείς τους.

«Οδηγήθηκαν στην εθνική ευεργεσία συμμορφούμενοι προς την αρχαιοελληνική παράδοση της χορηγίας -της χρηματοδότησης θεατρικών παραστάσεων- και προς την αντίληψη πως ο πλούτος δεν αποτελεί μορφή κομπορημοσύνης αλλά ευκαιρία και μέσον για σπουδαία δράση, επιχειρηματική ή κοινής ωφέλειας. Έτσι και οι εθνικοί ευεργέτες, στα χρόνια της Τουρκοκρατίας, βοήθησαν το Γένος και επέζησε, από μύχιο πατριωτισμό και ανθρωπισμό και θερμοουργό στοργή προς τη γενέτειρά τους και την ευρύτερη πατρίδα τους. Με την εργατικότητα και την ευφυία τους αλλά και με την ολιγοδάπανη ζωή τους, κατόρθωσαν οι άδολοι αυτοί άνθρωποι να συσσωρεύσουν πλούτο, να υπερνικήσουν τις αντιξοότητες, να μην παγιδευτούν από διαθέσεις μεγαλαυχίας, να μην απορροφηθούν από την αφομοιωτική χοάνη της γύρω τους ξένης κοινωνίας, και να μείνουν ηθικά προσηλωμένοι στη γη των προγόνων τους και στους ανθρώπους της»...

«Τέτοιους έξοχους άνδρες εξέθρεψε η τότε υπόδουλος Ήπειρος: μεγαλοπράγμονες με ταπεινοφροσύνη, φιλοπάτριδες με αυταπάρηση, φιλόανθρώπους με γενναιοφροσύνη. Το εμπυχωτικό παράδειγμά τους αποτελεί αμάραντο ηθικό τίτλο της Ηπείρου και της άλλης Ελλάδας».

Με αυτά τα λόγια, με ματιά-αγκαλιά προς το κρεμάμενο από τη μορφή του ακροατήριο, με την ευχή «έρρωσθε και χαίρετε» έκλεισε την ομιλία του για τους εθνικούς ευεργέτες ο ακαδημαϊκός δάσκαλος, εν μέσω πηγαίων και θερμών χειροκροτημάτων.

Οι πρόγονοι -εθνικοί ευεργέτες- με την υλοποίηση στο ακέραιο του χρέους προς τον άνθρωπο και την πατρίδα, επέραναν την κάθαρση, την αγαλλίαση της ψυχής μας. Ο ακαδημαϊκός δάσκαλος, με τα λόγια: «Όσο υπάρχουν κράτη πολλά στην Οικουμένη, αντίζηλα μάλιστα και αντίπαλα μεταξύ τους, δε θα είναι ικανή καμιά πολιτεία να υπηρετεί ακέραια τον ανθρώπινο πληθυσμό της και ως προς το ζην και ως προς το ευζην», μας θύμισε το χρέος στο σήμερα, μικρό ή μεγάλο, ανάλογο των δυνατοτήτων του καθενός, προς το συνάνθρωπο, προς τη γενέτειρα πατρίδα Ήπειρο, προς την ευρύτερη πατρίδα. Ο γλυκός λόγος, η αγάπη, η εκ βαθέων εργασία και η συνεχής μελέτη είναι επιτακτικό χρέος του δασκάλου και μάλιστα του Ηπειρώτη δασκάλου, τον οποίο, η λήθη της καταγωγής του και η πονηρία της ιδεολογίας: «όσο σε πληρώνουν τόσο να δουλεύεις, αφού είσαι ο δάσκαλος με τις τρεις και εξήντα», τείνουν να εκμαυλίσουν και να αλέσουν στο μύλο του καταναλωτισμού, της ισοπέδωσης των αξιών και της απανθρωπίας.

Όμως, και μόνον η ηπειρώτικη καταγωγή με την κληρονομιά της έχουν τη δύναμη να άρουν τα εμπόδια και να ωθήσουν στο καθήκον και την προσφορά. Όπως ο Ηπειρώτης δάσκαλος, έτσι και κάθε άλλος Ηπειρώτης μπορεί να γίνει ο άνθρωπος

του καθήκοντος και της προσφοράς, με τα χρήματά του -αν ο πλούτος τού το επιτρέπει- με την προσωπική εργασία, με τη συμμετοχή στους τοπικούς συλλόγους, με το λεβέντικο χορό του, με την πονεμένη μουσική του, με χιλιάδες τρόπους «ευεργεσίας» - «καλών έργων» που το ευρηματικό ηπειρώτικο μυαλό αγγίζει, συνεχίζοντας και σήμερα την παράδοση που κληρονόμησε.

Οι εθνικοί ευεργέτες πρώτα πονούσαν την πατρίδα και αγαπούσαν το συνάνθρωπο. Από αυτό το συναίσθημα υποκινούμενοι δώρισαν στην πατρίδα τους ό,τι κατάφεραν στη ζωή τους. Δεν είναι τυχαίο που -στην πλειονότητά τους- ήταν Ηπειρώτες. Το ύψος των ελάτων, τα βουνά που τα βλέπουν οι αιώνες, ο βοριάς που παγώνει τη νωθρότητα, η απολυτοσύνη και το συμπαγές της πέτρας, η αγριότητα των κρημνών ατσαλώνουν τον έξυπνο νου, το διορατικό βλέμμα, το αδούλωτο φρόνημα των Ηπειρωτών και ταυτόχρονα με τις σκληρές οικονομικές και κοινωνικές συνθήκες τούς ωθούν στην υλοποίηση του χρέους.

Αυτά τα χαρακτηριστικά θα μπορούσαν και σήμερα να ευαισθητοποιήσουν τους Ηπειρώτες, και γιατί όχι η Πανηπειρωτική Συνομοσπονδία να μην τοποθετήσει την ηπειρώτικη αξιοπρέπεια πάνω από την αδιαφορία και αχαριστία, για την Ήπειρο, των εκάστοτε υπευθύνων και ιθυνόντων και να στραφεί στη μεγαλοψυχία των Ηπειρωτών της Αθήνας, να ζητήσει από αυτούς το χτίσιμο του Ηπειρώτικου Σπιτιού τους στην πρωτεύουσα. Έτσι οι Ηπειρώτες σήμερα θα μπορούσαν να γίνουν ευεργέτες της Ηλείου, του εαυτού των, αφού της ευρύτερης πατρίδας έγιναν ήδη οι πρόγονοί τους.

Ο λαμπρός φιλόλογος Γεώργιος Χασιώτης, συνιδρυτής του Ελληνικού Λυκείου Κωνσταντινούπολης και Γενικός Γραμματέας επί σειρά ετών του Φιλολογικού Συλλόγου Κων/πολης

Βούλα Τσιρώνη

Απ' τη ζωή του Συλλόγου μας

ΑΛΛΟΣ ΕΝΑΣ ΧΡΟΝΟΣ ΠΕΡΑΣΕ ακόμη στην ιστορία του Συλλόγου. Πέρασε στο παρελθόν, με πολλές δραστηριότητες και με τελευταίες εκδηλώσεις, μετά τις καλοκαιρινές, την τσιπουροβραδιά και τον ετήσιο χορό.

Συγκεκριμένα στις 18 Νοέμβρη στην αίθουσα του Συλλόγου είχαμε την τσιπουροβραδιά. Μια βραδιά με πολύ κέφι, άφθονο χοσεψίτικο τσίπουρο και με πολλές νοστιμότατες τηγανίτες που ετοίμασαν με μεράκι οι γυναίκες του Συλλόγου. Αλήθεια, με τόσο μεράκι που σου έφεραν στη θύμηση κάποιο χαρμόσυνο γεγονός του χωριού, αρραβώνα, γάμο, γέννηση. Ευχαριστούμε τις γυναίκες για τις ετοιμασίες αυτές, καθώς είναι, πράγματι, πάντα πρόθυμες σε τέτοιες εκδηλώσεις.

Γι' αυτή την εκδήλωση ζητάμε συγγνώμη που δεν ενημερωθήκατε όλοι έγκαιρα, επειδή καθυστέρησε να φτάσει το περιοδικό με την πρόσκλησή μας. Ο δαίμονας τυπογραφείο συνέβαλε για δεύτερη φορά σ' αυτό. Εδώ θα ζητήσουμε την κατανόησή σας και την επιεική σας κρίση.

Στις 25 Νοέμβρη έγινε ο ετήσιος χορός στο κοσμικό κέντρο «Καστέλλο». Κάποιες προγραμματισμένες γι' αργότερα κοινωνικές εκδηλώσεις αλλά και οικονομικοί λόγοι έφεραν χρονικά νωρίτερα το χορό. Ευχαριστούμε όλους όσοι συμμετείχαν. Ευχαριστούμε για την παρουσία τους τον Πρόεδρο του χωριού μας, Παντελή Παππά, που ήρθε από το χωριό. Τον Ταμία της Αδελφότητας Άρτας, Βασίλη Κουτσοπάνο, που ήρθε από την Άρτα, τον Πρόεδρο και τον Γραμματέα της Αδελφότητας Ανεμορράχης, Κων/νο και Παναγιώτη Σκαλτσογιάννη. Τον Πρόεδρο της Αδελφότητας Αθαμανιωτών, Δημήτριο Τσίπρα, την Γραμματέα του Συλλόγου Βουργαρελίου, Σταυρούλα Καραβασίλη, τον Πρόεδρο και τον Γραμματέα της Αδελφότητας Κεντρικού, Αντώνη Μάνο και Κων/νο Καμπρή. Τον Πρόεδρο της Τζουμερκιώτικης Συνομοσπονδίας, Δημήτρη Γκορόγια, τον Σύμβουλο της Πανεπειρωτικής Συνομοσπονδίας και Πρόεδρο των Απανταχού Λεπιανιτών, Παύλο Μπούρη. Τους βουλευτές Άρτας Θεόδωρο Κολιοπάνο και Θανάση Κονταξή που με τηλεγράφημά τους μας έστειλαν τις ευχές τους. Ιδιαίτερα ευχαριστούμε τον μόνιμο συνεργάτη του περιοδικού και πολύ-πολύ φίλο μας Ηλία Γιαννίρη, που με ευαισθησία ανταποκρίνεται πάντα στο κάθε κάλεσμά μας.

Εδώ θα ανοίξω μια παρένθεση γιατί στο χορό αυτό έγινε αισθητή η απουσία πολλών συγχωριανών μας παρά το γεγονός ότι το Δ.Σ. έστειλε έγκαιρα προσωπικές

προσκήσεις. Λυπάμαι που θα είμαι λίγο σκληρή σ' αυτό το θέμα αλλά πρέπει. Πρέπει για το καλό και μόνο του Συλλόγου μας.

Γιατί, αναλογίζομαι, δεν βαρεθήκαμε ακόμη αυτή την απαίσια ρουτίνα της μεγαλούπολης και δεν επιθυμούμε για λίγο τη μεταξύ μας επικοινωνία. Δεν αξίζει άραγε να διασκεδάσεις δυο τρεις φορές το χρόνο παρέα με τους συγχωριανούς σου και τους φίλους σου; Δεν αξίζει κάπου κάπου να περνάς από το στέκι του Συλλόγου σου, να πίνεις το χοσεψίτικο τσιπουράκι σου, να συναντάς ένα συγχωριανό σου, να μαθαίνεις κάποιο νέο από τον Κώστα, το Χρήστο, το Βασίλη, το Γιάννη που ήρθαν και φεύγουν για το χωριό; Όχι - όχι τόσο αδιαφορία.

Δεν μπορείτε να καταλάβετε πόση πίκρα νιώθουμε εμείς του Δ.Σ. όταν βλέπουμε σε κάθε προσπάθειά μας μπροστά μας το φράγμα αυτό της αδιαφορίας. Εμείς, ακούραστα, πάντα με την καλή διάθεση, και καταναλώνοντας πολύτιμο χρόνο, σας θέλουμε να είστε τακτικά κοντά μας, με τις προτάσεις σας, ακόμη και με την όποια καλοπροαίρετη κριτική σας. Δεν είπαμε ποτέ ότι είμαστε τέλειοι. Η παρουσία σας και μόνο μας δίνει δύναμη και μεγαλώνει την ευθύνη για τη συνέχιση του έργου μας. Φυσικά πάντα κατανοούμε την ύπαρξη προβλημάτων αλλά όχι τη συστηματική αδιαφορία.

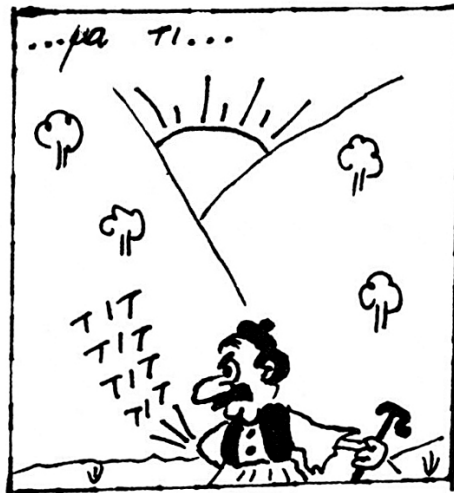
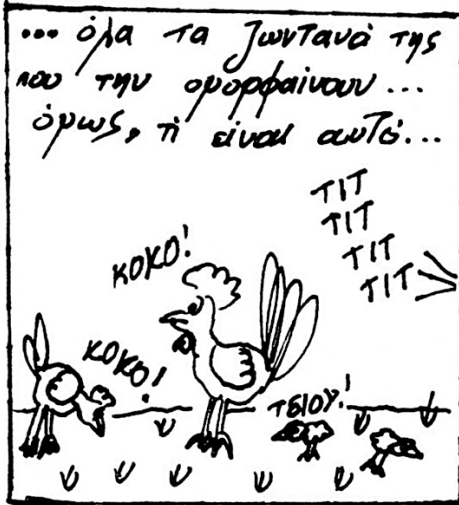
Συγχωρέστε με που παρασύρθηκα στην κριτική μου αλλά πρέπει κάποτε να προβληματιστούμε όλοι μαζί για το καλό και μόνο του Συλλόγου.

Παρ' όλα αυτά εμείς, έστω και με την ήδη υπάρχουσα πικρία, συνεχίζουμε τις προσπάθειές μας με πολλές ακόμη εκδηλώσεις για τις οποίες θα ενημερώνεστε. Έτσι με το ξεκίνημα της καινούργιας χρονιάς είχαμε το κόψιμο της πίτας στην αίθουσα του Συλλόγου ενώ αρχές Φλεβάρη θα πραγματοποιηθεί η Ετήσια Γενική Συνέλευση. Θα ενημερώνεστε έγκαιρα, αφού η συμμετοχή σας κρίνεται απαραίτητη, εάν θέλουμε φυσικά όλοι τη λειτουργία του Συλλόγου.

Σας εύχομαι Καλή Χρονιά και ελπίζω πως η έκκληση για συμμετοχή και ενδιαφέρον προς το Σύλλογο θα βρει απήχηση στις καρδιές των συγχωριανών, που ως γνήσιοι Ηπειρώτες πάντα αγαπούν και πονούν τον τόπο τους.

*Καλή Χρονιά
Βούλα Τσιρώνη
Γραμματέας Συλλόγου Αθηνών*

Η ΩΡΑ ΤΟΥ ΒΛΑΧΟΥ

96

ΒΙΒΛΙΟΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ

Ένα κομμάτι γης μικρούλικο, ριγμένο στη μέση της θάλασσας...

ΣΤΙΣ 14-1-96, ΣΤΗΝ ΑΙΘΟΥΣΑ ΤΟΥ ΣΥΛΛΟΓΟΥ ΜΑΣ, και ύστερα από αίτη-

μα φίλων του, τελέστηκε φιλολογικό μνημόσυνο για το συγχωριανό μας Κώστα Πουρναρά-Μπόση, με παρουσίαση της επανέκδοσης του πρώτου βιβλίου του «Άη-Στράτης».

Ο Κώστας Πουρναράς γεννήθηκε στη Χόσεψη Άρτας και πέθανε στην πόλη Σιμπίου της Ρουμανίας. Το πορτρέτο του συνοψίζεται στο ακόλουθο τρίπτυχο: φωτισμένος δάσκαλος, ακατάβλητος αγωνιστής, καταξιωμένος συγγραφέας. Για τις πολιτικές του ιδέες και τη δράση του εξορίστηκε στον Άη-Στράτη και τις εμπειρίες του από αυτή την εξορία εκθέτει στο βιβλίο του «Άη-Στράτης, η μάχη της πείνας των πολιτικών εξορίστων στα 1941». Το βιβλίο είναι αφιερωμένο

στα 33 θύματα του Άη-Στράτη που δώσανε τη ζωή τους για την εθνική και κοινωνική ελευθερία, «σε ένα κομμάτι γης μικρούλικο, ριγμένο στη μέση της θάλασσας...».

Η παρουσίαση της επανέκδοσης έγινε από το Χρήστο Νταβαντζή, που κατέβαλε κι όλη την προσπάθεια για την ανατύπωση, και την Ιωάννα Κοτελίδα, με την οικονομική στήριξη πολλών συγχωριανών μας. Παρέστησαν, επίσης, παλιοί σύντροφοι και φίλοι του Κώστα Πουρναρά. Μίλησαν γι' αυτόν με τα πιο ζεστά λόγια της καρδιάς, ο Ιωάννης Λαμπράκης, «ο Κώστας Πουρναράς ήταν καμάρι των συγχωριανών του, δυνατός στη σκέψη και τις ιδέες, θαυμάσιος ρήτορας, δάσκαλος, αγωνιστής και άνθρωπος», ο Γεώργιος Μπαρτζώκας, «τυχερή η Χόσεψη που κρατά στους κόλπους της τον Κώστα Πουρναρά» κι ο Σωκράτης Κουτουλούζης «ο Κώστας Πουρναράς λάτρευε τα παιδιά, λάτρευε τη Χόσεψη, λάτρευε την Ήπειρο... Να είστε υπερήφανοι που ήταν συγχωριανός σας».

Γράμματα που λάβαμε:

Το σπίτι της Πανηπειρωτικής

Πολύς καιρός πέρασε από τότε που η Πανηπειρωτική Συνομοσπονδία απευθύνθηκε στο Ελληνικό κράτος για τη χορήγηση ενός κρατικού κτιρίου που θα αποτελούσε το «σπίτι των Ηπειρωτών» της Αθήνας, χωρίς να ικανοποιηθεί το αίτημά της.

Ίσως θα έπρεπε να γνώριζαν οι Ηπειρώτες υπουργοί και όλοι οι βουλευτές της Ηπείρου πως δεν ζητιανεύουμε από το κράτος τη χορήγηση ενός κτιρίου, ως Ηπειρώτες, αλλά την απαιτούμε!

Μήπως ξέρετε ποιος edώρισε στο κράτος το Ζάππειο; Ένας Ηπειρώτης! Μήπως ξέρετε ποιος edώρισε στο κράτος το Πολυτεχνείο, το Πανεπιστήμιο, το Στάδιο, τη Βιβλιοθήκη, το Αρσάκειο, την Ακαδημία, το θωρηκτό Αβέρωφ;

Κάποιοι Ηπειρώτες! Ποια άλλη περιoχή της χώρας edωσε τόσα εις το κράτος; Το κράτος τι έκανε για την Ήπειρο

που βρίσκεται ακόμη απομονωμένη; Μήπως αξιοποίησε τον Αμβρακικό κόλπο, που τόσα χρόνια γίνεται λόγος γι' αυτό; Μήπως συνέδεσε την Ήπειρο σιδηροδρομικά; Και πόσα άλλα ερωτήματα πικρίας! Αλλά, ένα καζίνο χρειάζεται για τους Ηπειρώτες! Έτσι αξιολογείται η Ήπειρος -κι ένα κτίριο για τους Ηπειρώτες δυστυχώς, ακόμη δεν μπορεί να βρεθεί!

Όμως, εμείς οι Ηπειρώτες είμαστε «αγύριστα μυαλά» και θα επιμείνουμε γι' αυτόν τον αγώνα τον καλό, για το Ηπειρώτικο Σπίτι, μέχρι να το πετύχουμε!

*Γαλαζούλας Αντώνιος,
Συνταξιούχος του ΙΚΑ*

Ευχαριστούμε

*τις φίλες του περιοδικού μας
Αριστέα Παπαγεωργίου-Κυρίτση και Αθηνά Παπαγεωργίου-Διαμάντη
που το ενίσχυσαν ηθικά και υλικά.*

Με την αρμύρα της θάλασσας και την οσμή του πεύκου

Μεγάλωσα με την αρμύρα της θάλασσας να μου καίει το δέρμα, κοχύλια ήταν τα πρώτα μου παιχνίδια... Όσο κι αν έψαξα στη μνήμη μου, δε βρήκα την οσμή του πεύκου, ωστόσο μένει κολλημένη στα ρουθούνια μου η μυρωδιά από φύκια και θαλασσινά. Ποτέ δεν μου 'κοψε την ανάσα ο επιβλητικός όγκος ενός αγέρωχου βουνού, μα πάντα τα κύματα μου μούσκεψαν τα όνειρα...

Γι αυτό, όταν κράτησα στα χέρια μου το περιοδικό σας, ένιωσα κάτι το πρωτόγνωρο, μια αύρα με τύλιξε σε μια δίνη από οσμές, ήχους, γεύσεις και οράματα... Όλα νέα, όλα όμορφα όχι όμως και εξιδανικευμένα. Σιγά σιγά σας γνώρισα όλους, έναν έναν... Γίναμε σύντροφοι κι ως μην υποπεύεστε ούτε καν την ύπαρξή μου... Δεν έχει σημασία. Επικοινωνούμε.

Θαύμασα την ορμή και το πάθος σας, τη «λύσσα» με την οποία υπερασπίζεστε, όπως η ελαφίνα το μικρό της, τις μνήμες και τις παραδόσεις σας από την ανελέητη λήθη που φέρνει το πέρασμα του χρόνου.

Θέλει Τόλμη για να εκτεθείς –μήπως και Αρετή;– για να εκθέσεις σε κοινή θέα ό,τι πιο εσωτερικό, ό,τι πιο δικό σου έχεις, να πεις: «Είμαι εδώ, μπροστά σας, γυμνός, με μόνο μου όπλο το μολύβι μου, και μόνο μου ασπίδα την καλή σας θέληση κι ίσως, γιατί όχι, την ανοχή σας. Κρίνετέ με»...

Δε θα σας κρίνω. Δεν είμαι σε θέση να το κάνω. Κρατώ το δικαίωμα της άσκησης κριτικής για άλλες εκδηλώσεις που σίγουρα δεν εμπορούνται από τις δικές σας καλές και ανιδιοτελείς προθέσεις. Πιστή, λοιπόν, στην ιδέα της θετικής ενίσχυσης και με το βάρος της γνώμης των 22 μου χρόνων, μόνο συγχαρητήρια οφείλω να σας δώσω, συγχαρητήρια και ευχές για ό,τι καλύτερο και δημιουργικότερο.

Με εκτίμηση

*Γιάννα Καϊάφα
Τεταρτοετής φοιτήτρια
της Φιλοσοφικής Θεσσαλονίκης*

Προς

- I. κ. Γεώργιο Μακαβέλο, Πρόεδρο του Συλλόγου Κυψελιωτών Άρτας «Ο Άγιος Κοσμάς» και υπεύθυνο του περιοδικού «Χάος και Όψη»
 II. Συντακτική Επιτροπή του περιοδικού «Χάος και Όψη»
 III. κ. Ηλία Γιαννίρη, μόνιμο συνεργάτη του περιοδικού «Χάος και Όψη», με τίτλο «Γράμμα από ένα νησιώτη»

Αθήνα

Αγαπητοί φίλοι,

Με την ευκαιρία του καινούργιου χρόνου 1996 επιθυμώ να ευχηθώ σε σας και τους απανταχού Κυψελιώτες: Χρόνια πολλά, χαρούμενα, ειρηνικά, ευτυχισμένα, με υγεία και προκοπή και στο περιοδικό μας να συνεχίσει για πολλά-πολλά χρόνια να επιτελεί με επιτυχία την υψηλή του αποστολή.

Από την αρχή της έκδοσης του περιοδικού μας παρακολουθώ τα κείμενα της Συντακτικής Επιτροπής, πολλών συνεργατών-αρθρογράφων και ιδιαίτερα του κ. Γιαννίρη, ν' αναφέρονται στο όνομα του χωριού μας με την ονομασία Χώσεψη και ποτέ ή σπάνια με τη σημερινή Κυψέλη.

Συγκεκριμένα στο τελευταίο τεύχος (αριθμός 10) η Συντακτική Επιτροπή στο «Προλογικό σημείωμα», που αναφέρεται μία και μόνη φορά στο όνομα του χωριού μας, σημειώνει: «... Η αισθητική της πλαστικής καρέκλας κυρίαρχη και η μεταφορά ενός αστικού μοντέλου καθημερινής πρακτικής στη Χώσεψη...». Ο φίλος μας κ. Γιαννίρης -τον οποίο εκτιμώ ιδιαίτερα για τις ιδέες του, τους προβληματισμούς

του, τη μεθοδικότητα και απλότητα των σκέψεών του, που δεν γνώρισα από κοντά- αν και δεν είναι Κυψελιώτης, στο μακροσκελές κείμενο των δώδεκα (12) σελίδων που αναφέρεται στη «Δισκογραφική συλλογή του Λαογραφικού Μουσείου Παντελή Καραλή», αυθαίρετα, κατά την άποψή μου, αναφέρει το χωριό μας με την παλαιά ονομασία Χώσεψη δέκα (10) φορές και καμιά φορά με τη σημερινή νόμιμη και επίσημη ονομασία Κυψέλη. Κακή ενημέρωση; Διεκδίκηση τίτλου αναδόχου;

Σας ερωτώ, καλόπιστα, ως απλός κάτοικος του Χωριού μας, αλλά και ως Κοινοτικός σύμβουλος: Μήπως το χωριό μας που εδώ και τόσες δεκαετίες (1962) ονομάζεται ΚΥΨΕΛΗ, άλλαξε όνομα και κάποιοι δεν ενημερωθήκαμε ακόμη ή μήπως κάποιοι πιστεύουν με το «γράφει-γράφει» ότι μπορούν να επιβάλλουν την παλαιά ονομασία του χωριού μας, ΧΩΣΕΨΗ, έτσι αβασάνιστα και αντιδημοκρατικά; Όλοι οι κάτοικοι του Νομού Άρτας και της ευρύτερης περιοχής, το επίσημο Κράτος και όλες οι Αρχές ανα-

γνωρίζουν και καταχωρούν το χωριό μας με το όνομα Κυψέλη (Κοινότητα Κυψέλης, Δημοτικό Σχολείο Κυψέλης, Ενορία Κυψέλης, Ιατρείο Κυψέλης, Συνεταιρισμός Κυψέλης, Σύλλογοι Κυψέλης...). Στατιστική Υπηρεσία, δημόσια έγγραφα, χάρτες, σηματοδοτήσεις επαρχιακών δρόμων κ.λπ. αναφέρονται στο χωριό μας με την ονομασία Κυψέλη. Μόνο στο περιοδικό μας αναφέρεται το χωριό μας με την ονομασία Χώσεψη.

Η ονομασία του χωριού μας «Κυψέλη», κατά τη γνώμη μου, έχει ετυμολογικό και ουσιαστικό περιεχόμενο, πέρα από το εύηχο της λέξεως και την προέλευση από την αγροτική ενασχόληση και ζωή. Ο κάτοικος αυτού του όμορφου ορεινού χωριού των Τζουμέρκων, ο Κυψελιώτης, και στο παρελθόν και σήμερα, αντιγράφει τις μέλισσες και την Κυψέλη τους. Ξενιτεύεται σ' όλα τα μήκη και πλάτη της πατρίδας μας και του κόσμου ολόκληρου, ως επιστήμονας, ως τεχνίτης, ως έμπορος, ως υπάλληλος, ως εργάτης, ως καλλιτέχνης κ.λπ., δρέπει τους γλυκούς καρπούς της γνώσης, του πολιτισμού, των ιδεών και των αγαθών και δεν ξεχνά σε καμιά περίπτωση τη γενέτειρα, την ιδιαίτερη πατρίδα του, την «Κυψέλη» του, όπου εναποθέτει τη «γύρη» όλων των αγαθών που ετρύγησε (χτίστες-«μαστόροι» στο παρελθόν, όμορφα νεόκτιστα σπίτια στο χωριό σήμερα). Μια άλλη άποψη που μπορεί να σταθεί είναι: Η μεγάλη «Κυψέλη» της Αθήνας, όπου κατοικεί το σύνολο σχεδόν των συγχωριανών μας της Αθήνας, μπορεί να έχει ως ορμητήριο μια άλλη μικρότερη «Κυψέλη» στις πλαγιές των Τζουμέρκων. Και οι δυο «Κυψέλες»

καλοδέχονται πάντα τους Κυψελιώτες.

Ο ιστορικός που ασχολήθηκε ή θ' ασχοληθεί με την ιστορία, την παράδοση, τα ήθη και τα έθιμα, τη λαογραφία κ.λπ. του χωριού μας δεν θα κουραστεί ιδιαίτερα αν, αναφερόμενος στην Κυψέλη, αναγράψει δίπλα (παλαιά: Χώσεψη) όπως γίνεται σε όλα σχεδόν τα ιστορικά κείμενα.

Μεχρι σήμερα δεν υπάρχει επαρκής έρευνα, ούτε πειστική επιστημονική τεκμηρίωση, για την ετυμολογική προέλευση της παλαιάς ονομασίας του χωριού μας: Χώσεψη. Αντίθετα, μάλιστα, υποστηρίζεται, όπως τόσες άλλες παλαιές ονομασίες χωριών και τοποθεσιών της περιοχής μας, ότι μπορεί να έχει και Σλαβική προέλευση.

Σε κάθε περίπτωση, αποδεκτό πρέπει να είναι από όλους μας, ότι η όποια αναγκαία μετονομοσία του χωριού μας, που κατά την άποψή μου δεν είναι ούτε αναγκαία, ούτε κυρίαρχο ζήτημα, πρέπει να περάσει μέσα από δημοκρατικές και νόμιμες διαδικασίες, για να μην προκαλέσει, τουλάχιστον, περιττή σύγχυση και άσκοπη γραφειοκρατική ενασχόληση. Αν για να εμπεδώσουμε εμείς οι ίδιοι τη μετονομασία του χωριού μας από Χώσεψη σε Κυψέλη χρειάστηκαν κάποιες δεκαετίες, πόσος χρόνος αλήθεια θα χρειαστεί και πόση σύγχυση θα προκληθεί σε μας και ιδιαίτερα στους «Ξένους», σε περίπτωση μιας νέας μετονομασίας του χωριού μας;

Στο Νομό, μόνο, της Άρτας, μέσα στον αιώνα μας, σε δύο κυρίως χρονολογίες: 1927 (τα περισσότερα) και 1954, μετονομάστηκαν σαράντα (40) περίπου χω-

ριά και κανέναν από τους κατοίκους δεν απασχόλησε, μέχρι σήμερα, η νέα μετονομασία του χωριού τους και μάλιστα με το παλαιό όνομα, με εξαίρεση το Βουργαρέλι: Δροσοπηγή - Βουργαρέλι.

Τις απόψεις μου αυτές, ή και όποια καλόπιστη κριτική, παραθέτω για περισσότερο και ουσιαστικότερο προβληματισμό και διάλογο, μέσα από το περιοδικό μας, πάνω σ' ένα θέμα που κατά καιρούς έρχεται χλιαρά στην επιφάνεια, ώστε να δοθεί μια οριστική απάντηση. Σε καμιά περίπτωση δεν συνδέω το θέμα της ονομασίας του χωριού μας με τον δόκιμο ή αδόκιμο τίτλο του περιοδικού μας «Χάος και Όψη».

Αν μπορεί να θεωρηθεί ως ιστορική συμβολή, παραθέτω πίνακα των χωριών του Νομού Άρτας με τη νέα και την παλαιά τους ονομασία:

Άγριλλος	Τσούπι
Αθαμάνιο	Λειψώ ή Ληψίστα
Ακροποταμιά	Τσαπράλι
Αμπελοχώρι	Σκλούπο
Ανεμορράχη	Μπούγα
Ανθότοπος	Κυρ Νικολού
Απόμερο	Μπαντούλα
Αστροχώρι	Καταβόθρα
Αμπέλια	Αβαρίτσα
Άγιος Σπυρίδωνας	Ιμάμ Τσαούς
Βλαχέρνα	Σπαθάρια
Γραικικό	Γρετσίστα
Δαφνωτή	Τσουβίστα
Διάσελο	Πλακουβίτσα
Δίστρατο	Πιστιανά
Ελάτη	Σεκλίτσα
Ζυγός	Λιβιτσικό

Καλόβατος
Καλλονή
Καστανιά
Καταρράκτης
Κεντρικό
Κλειδί
Κλειστό
Κορφοβούνι
Κουκούλια
Κτιστάδες
Κυφέλη
Λουτρότοπος
Μεγαλόχαρη
Μεσόπυργος
Μικροσπηλιά
Μονολίθι
Περάνθη
Πηγές
Πλατανούσα
Ρείκια
Τετράκωμο

Φωτεινό
Ψαθοτόπι

Πλήσκα
Πουλιάνα
Βρατσίστα
Σχωρέτσιανα
Νησίστα
Κλείτσοβο
Τσέρκιστα
Μπρένιστα
Κουκουλίστα
Κουσουβίστα
Χώσεψη
Κάτω Μπάνη
Μπότση
Σουμερού
Σερέση
Βροδό
Άνω Μπάνη
Βρεστινίτσα
Ραψίστα
Ρεκιστιανά
Μύγιαρη ή
Μίεση
Χοσιανά
Αλήμπεη

Με εκτίμηση

Ελευθέριος Φλούδας

Απάντηση της Συντακτικής Επιτροπής

Θεωρούμε ότι η επιστολή του φίλου και συνεργάτη του περιοδικού Λευτέρη Φλούδα είναι η κατάλληλη αφετηρία για έναν ουσιαστικό και τελεσίδικο διάλογο γύρω από την εκρεμότητα της μετονομασίας του χωριού.

Το παρόν δεν αποτελεί επιχειρηματολογία υπέρ ή κατά της επαναφοράς του ονόματος, αλλά μια πρώτη απάντηση στην παραπάνω επιστολή.

Το περιοδικό και ο Σύλλογος δεν είναι ένα κέντρο λήψης αποφάσεων, αλλά ένας ζωντανός χώρος που αφουγκράζεται και εκφράζει, στο μέτρο του δυνατού, τις απόψεις των μελών του Συλλόγου και των κατοίκων του χωριού.

Κυρίως όμως δεν είναι ένα μέσον πρόκλησης αναστάτωσης και διχασμού, για ένα ζήτημα που σαφώς δεν είναι κυρίαρχο.

Η χρήση του όρου Χώσεψη από τους περισσότερους από εμάς, αρχικά δεν είναι παράνομη, μάλλον προκύπτει αβίαστα και φυσικά. Η Συντακτική Επιτροπή, ο Πρόεδρος του Συλλόγου, ο κ. Γιαννίρης κι όλοι όσοι αποκαλούν το χωριό Χώσεψη δεν κάνουν μια συνειδητή προσπάθεια αναβίωσης ή νοσταλγικής επιστροφής σε ένα Άλλο χωριό.

Καθένας έχει την αποκλειστική ευθύνη για την υπογραφή των κειμένων του και μόνο, και το εύηχον ή μη μιας λέξης είναι καθαρά θέμα προσωπικής αισθητικής.

Όσον αφορά τις διαδικασίες που χα-

ρακτηρίστηκαν «αβασάνιστες και αντιδημοκρατικές», θεωρούμε ότι χρειάζεται περισσότερη προσοχή στη χρησιμοποίηση τέτοιων εκφράσεων.

Κατ' αρχήν με απόφαση του Κοινοτικού Συμβουλίου του χωριού αποφασίστηκε ήδη η επαναφορά του ονόματος Χώσεψη.

Επίσης μετά από αίτημα των μελών του Συλλόγου στη Συνέλευση του Φλεβάρη '95, συζητήθηκε το θέμα με τις δημοκρατικότερες των διαδικασιών κι αποφασίστηκε να συγκληθεί Γενική Συνέλευση όλου του χωριού το καλοκαίρι, η οποία για τεχνικούς και μόνο λόγους δεν πραγματοποιήθηκε.

Και τελικά αν αντιδημοκρατικό είναι να σκέφτεται και να εκφράζεται κανείς όπως νιώθει, τότε τι είναι δημοκρατία;

Πέρα απ' αυτά, το γεγονός και μόνο ότι δεν έχει γίνει συνείδηση το νέο όνομα, αποτελεί την αφετηρία του προβληματισμού.

Όπως και να έχει το πράγμα, η όποια λύση πρέπει να δοθεί συλλογικά, αφού ολοκληρωθούν όλες οι απαραίτητες προεργασίες, με πλήρη διαφάνεια και οι σελίδες του περιοδικού ίσως είναι ο καταλληλότερος χώρος για να εκφραστούν όλες οι απόψεις -αφού ληφθούν υπ' όψιν και οι αποφάσεις οποιουδήποτε εμπλεκόμενου φορέα.

Τέλος επιδίωξη όλων πρέπει να είναι το καλύτερο για το χωριό και όχι η επιβολή προσωπικών εκτιμήσεων.

γράμμα από ένα νησιώτη

Αγαπητοί φίλοι και φίλες,

Εμείς οι νησιώτες είμαστε πολύ συγκινημένοι από την είδηση που μας ήρθε από το Καστελλόριζο. Μια κανονική ημέρα, χωρίς αέρα, θαλασσοταραχή ή κακοκαιρία, ένας κάτοικος είχε ανάγκη νοσοκομείου. Οι συγγενείς του απελπισμένοι ζήτησαν ελικόπτερο. Είχε όμως βραδύσει και το αεροδρόμιο στο Καστελλόριζο δεν έχει φώτα, οπότε το ελικόπτερο από την Αθήνα θα ερχόταν την άλλη μέρα. Πήραν λοιπόν τον άρρωστο, τον έβαλαν σε μια βάρκα και πήγαν απέναντι, σε νοσοκομείο της Τουρκίας.

Είμαστε συγκινημένοι, γιατί πέρυσι, στο νησί μου είχαμε δύο θανάτους από τραυματισμένους επειδή το ακριτικό νοσοκομείο μας υπολειτουργεί και το ελικόπτερο δεν ερχόταν. Μάλιστα, στα καφενεία του χωριού συζητούσαν το θέμα: «Ξέρεις πότε θα ενδιαφερθούν οι αρμόδιοι της Αθήνας για τη λειτουργία του νοσοκομείου μας; Όταν βάλουμε κάποιον άρρωστο σε μια βάρκα και πάμε απέναντι στην Τουρκία».

Το τραγικό είναι ότι στο νησί μου είναι ήδη κατασκευασμένο ένα ελικοδρόμιο δύο ελικοπτέρων «παντός καιρού» για διάσωση σε επείγοντα περιστατικά, που, όμως, μας είπαν ότι τελικά δεν θα λειτουργήσει γιατί στην Αθήνα άλλαξαν γνώμη και δεν θα διαθέσουν τα δύο ελικόπτερα. Μένουν λοιπόν τα κτίρια ορφανά, και μόνο όταν θα βουλιάξει κάποιο πλοίο ή αν πεθάνει κάποιος θα αναζητάμε τους υπεύθυνους. Προς το παρόν υπάρχει η γνωστή αθηναιοκεντρική αδιαφορία.

Βούιζε ολόκληρο το Αιγαίο από τέτοιες κουβέντες και σε μεγάλο βαθμό το περιμέναμε ότι κάποιο περιστατικό υγείας σε κάποιο νησί, από τη Λήμνο μέχρι το Καστελλόριζο, αργά ή γρήγορα θα κατέληγε στην απέναντι ακτή. Και να που έγινε. Εμείς το περιμέναμε. Αυτοί που ξαφνιάστηκαν ήταν οι της Αθήνας, που κοιμούνται τον ύπνο του δικαίου για τα προβλήματα του κοσμάκη.

Η συνέχεια αυτής της ιστορίας με το Καστελλόριζο έχει πολύ ενδιαφέρον. Την άλλη μέρα, κινήθηκε ο αθηναϊκός μηχανισμός και το αεροδρόμιο στο Καστελλόριζο... έχει φώτα (!) οπότε και αεροπλάνο μπορεί να έρθει νυχτιάτικα στο ακριτικό αυτό νησί και ελικόπτερο. Άρα, το θέμα δεν ήταν ότι δεν μπορούσε να γίνει το έργο αλλά ότι η Αθήνα αδιαφορούσε. Όπως θα συνεχίσει να αδιαφορεί για όλα τα άλλα νησιά, αλλά και τις βραχονησίδες, μέχρι κάτι άλλο να συμβεί.

Επίσης, ενδιαφέρον είχαν αυτά που είπε, προς τιμήν της, μια τοπική γιατρίνα του Καστελλόριζου. Είπε ότι συχνά έρχονται με το ημερήσιο καραβάκι άρρωστοι από την απέναντι ακτή της Τουρκίας για να τους κάνει καλά, και ότι αυτή ως γιατρίνα δεν μπορεί και δεν πρέπει να κάνει διάκριση μεταξύ των ασθενών της ανάλογα με την

εθνικότητα.

Το παράδειγμα του Καστελλόριζου μας λέει ότι τα σύνορα καταλύονται από τους ίδιους τους ανθρώπους όταν είναι σε κίνδυνο η ζωή τους, η υγεία τους, η σωματική τους ακεραιότητα, η επιβίωσή τους. Γι' αυτούς τους λόγους έφυγαν και τόσοι δικοί μας και πήγαν στη Γερμανία, στην Αμερική, στην Αυστραλία. Γι' αυτούς τους λόγους ήρθαν ενάμισυ εκατομμύριο πρόσφυγες από τη Μικρασιατική ακτή στην ελληνική χερσόνησο το 1922. Γι' αυτούς τους λόγους μια νέα γενιά μεταναστών έρχεται από την Αλβανία, την Πολωνία, τη Ρωσία, το Κουρδιστάν, το Πακιστάν κ.λπ.

Και εμείς τι λέμε μαζί τους; Ό,τι έλεγαν τόσα χρόνια οι δικοί μας μετανάστες «Καλή πατρίδα»! Μακάρι να φτιάξει η κατάσταση στη χώρα τους να ξαναγυρίσουν πίσω. Αναγκάστηκαν να έρθουν εδώ. Στην πατρίδα τους θέλουν να είναι άνθρωποι.

Όμως όσο τα ξενάκια μας είναι στον τόπο μας, εμείς ως κοινωνία, ως άνθρωποι, ο καθένας χωριστά και όλοι μαζί, πρέπει να κάνουμε κάτι για να περάσει η δύσκολη ώρα. Αλλά, σε μια τέτοια προσπάθεια, πρέπει να έχουμε το κράτος μας να σέβεται τους ίδιους του τους νόμους, να είναι μεν αντικειμενικό (αφού υπάρχει για όλους) αλλά και να βοηθάει στον ανθρώπινο πόνο και στη δύσκολη ώρα, στην ανάγκη. Μετά, να' στε σίγουροι όρι εξισορροπούνται οι κοινωνικές ανακατατάξεις.

Ο άρρωστος Καστελλοριζιώτης στην πατρίδα θα 'θελε να γίνει καλά και όχι να πάει στην Τουρκία. Αλλά, βλέπετε, αναγκάστηκε. Θα μας άρεσε αν οι Τούρκοι, μόλις τον παρέλαβαν, να τον πήγαιναν στη φυλακή αντί στο νοσοκομείο, άρρωστο άνθρωπο; Όχι βέβαια, κι αν το έκαναν θα τους λέγαμε βάρβαρους. Σκεφτείτε να βρείτε ένα τραυματία λαθρομετανάστη στην αυλή σας. Δεν θα τον περιθάψετε; Θα τον αφήσετε να πεθάνει «σαν το σκυλί στ' αμπέλι»; Αν εμείς, ο λαός, δεν είμαστε άνθρωποι, δεν είμαστε πολιτισμένοι, τότε τι να περιμένουμε από τους παραπάνω;

Θυμάστε εκείνο το καραβάκι με γυναικόπαιδα λαθρομετανάστες που είχε μείνει μεσοπέλαγα έξω από την Κω, γιατί οι ελληνικές αρχές δεν το άφηναν να πιάσει λιμάνι και οι τουρκικές αρχές δεν το έπαιρναν πίσω; Τότε είχαν ξεσηκωθεί δικαίως όλοι, και ο Δήμαρχος της Κω και οι ίδιοι οι νησιώτες, και ζητούσαν να βγουν οι άνθρωποι στη στεριά και μετά να δούμε τι θα τους κάνουμε. Να τους αφήναμε να πνιγούν δηλαδή;

Γιατί τα λέω όλα αυτά; Γιατί και εσείς εκεί στα ορεινά της Ηπείρου, είσαστε ακρίτες και με τα χιόνια αποκλείετε από τον έξω κόσμο, όπως κι εμείς, και μπορείτε να καταλάβετε καλά το πρόβλημα. Επίσης, βλέπετε, όπως κι εμείς στα νησιά, τους λαθρομετανάστες να περνούν.

Δυσάρεστο το γράμμα μου σήμερα. Καλοί μου φίλοι, δεν τα γράφω αυτά για να σας στεναχωρήσω. Τα γράφω γιατί η πρώτη σκέψη που περνά από το μυαλό όλων μας είναι «μακάρι να μην μου τύχει εμένα να βρεθώ μπροστά σε άνθρωπο που να 'χει τέτοια ανάγκη». Και μετά... τίποτα. Συνήθως, όταν είμαστε καλά δεν ανησυχούμε γι' αυτούς που δεν είναι. Ενώ, αν ανησυχούσαμε λίγο, αν κάναμε κάτι όταν τα πράγματα είναι καλά, ίσως δεν θα φτάναμε τόσο συχνά σε δύσκολες ώρες. Δεν θα δοκιμαζόταν τόσο

άσχημα η ανθρωπιά μας, και, κυρίως, δεν θα είχαμε τεράστια ηθικά διλήμματα.

Είναι βέβαιο ότι το ενδιαφέρον για τον άλλο, η ανθρωπιά, ξεκινάει από το γείτονά μας. Ας σκεφτούμε όλοι μας. Έχουμε καλή σχέση με το γείτοντα ή με το συγγενή μας; Αν όχι, τότε πώς περιμένουμε να είμαστε χωριό; Και μη μου πείτε ότι φταίει πάντα ο γείτονας, γιατί και εκείνος θα λέει ότι φταίτε εσείς. Και ακόμα περισσότερο πώς να είμαστε κοινωνία; Και βέβαια, με τι μούτρα να ζητάμε από τους άλλους και από το κράτος να έχει μια συμπεριφορά που εμείς οι ίδιοι δεν έχουμε; Τότε θα θέλαμε ο καθένας μας από ένα γιατρό, ένα χωροφύλακα, έναν αγροφύλακα, ένα δάσκαλο για να προστατευόμαστε από τις αρρώστιες, τους παραβάτες, τους καταπατητές ή την αμάθεια. Πολλά από αυτά μπορεί και πρέπει να τα κάνει η ίδια η κοινωνία, το ίδιο το χωριό. Χωρίς φροντίδα για τον άλλον, χωρίς τοπική κοινωνία, κανένα κράτος, κανένα σχολείο, κανένα νοσοκομείο ή ελικόπτερο, κανέναν αγροφύλακα ή χωροφύλακα, κανέναν δρόμο δεν μπορεί να κάνει το παραμικρό.

Ας βαστάμε λοιπόν εμείς, οι ακρίτες, όπου και να ζούμε (στο χωριό ή στην Αθήνα) την ανθρωπιά μας. Ας είμαστε καλοί γείτονες. Ας είμαστε φιλόξενοι. Ας δεχόμαστε το διαφορετικό. Θα δούμε στο μέλλον τι θα κάνουμε με το αθηναιοκεντρικό μας κράτος ή με τις ανισότητες μεταξύ των κρατών.

Και, ξέρετε τι πιστεύω; Ότι βιώνοντας την ανισότητα στα δικά μας μέρη και με το δικό μας τρόπο, έχοντας μια μεταχείριση υποδεέστερου συνήθως από αδιαφορία, όπως ακριβώς και οι Καστελλοριζιώτες, ξέρουμε το βαθύτερο νόημα της ανθρωπιάς, της κοινωνίας και του πολιτισμού.

Φιλικά
Ηλίας Γιαννίρης